

سازمان شهید بهشتی
مرکز پایش مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

چکیده مقالات همایش ملی

مسئولیت اجتماعی؛

دانشگاه و صنعت

۳ آبان ۱۴۰۲

دانشگاه علم و فرهنگ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان شهید بهشتی
مرکز پایش مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

رئیس همایش:

دکتر سید محمود آقا میری؛ رئیس دانشگاه شهید بهشتی

دبیر اجرایی همایش:

دکتر کمال خدایی؛ رئیس جهاد دانشگاهی سازمان شهید بهشتی

دبیر علمی همایش:

دکتر حسین محمودی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

مجری برگزاری همایش:

امید قهرمانی؛ معاون فرهنگی جهاد دانشگاهی سازمان شهید بهشتی

دکتر ثریا احمدی؛ مدیر مرکز پایش مسئولیت اجتماعی و فرهنگی

مسئول دبیرخانه همایش:

عاطفه میرزائمدی؛ عضو مرکز پایش مسئولیت اجتماعی و فرهنگی

نشانی دبیرخانه: تهران، ولنجک، دانشگاه شهید بهشتی، روبروی دانشکده حقوق، ساختمان شهید یمنی، جهاد دانشگاهی

ایمیل همایش: info@srconf.com

نشانی سایت همایش: www.srconf.ir

سخن دبیر علمی همایش

مسئولیت اجتماعی گر چه به قول مولانا جامه کهنه است ز بزاز نو، اما در مفهوم امروزی خود، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و دانشگاه‌ها چارچوب مشخص و مدونی دارد که حاصل تلاش نخبگان جهانی در عرصه اخلاق و پایداری است. هر کشوری برای دستیابی به رفاه اقتصادی، تعالی اجتماعی و امنیت محیط زیستی نیازمند سیاست‌ها و راهبردهای همسو و موثر است که در این میان مسئولیت اجتماعی دانشگاه (USR) و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها (CSR) با ماهیت داوطلبانه و اخلاق‌مدارانه‌ای که دارند، یکی از رویکردهای کاربردی در جهت رسیدن به اهداف پایداری هستند.

همایش ملی «مسئولیت اجتماعی؛ دانشگاه و صنعت» با هدف تدقیق و ترویج مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی در حوزه دانشگاه و صنعت بر آن است تا همه پژوهشگران، نخبگان، کنشگران و علاقه‌مندان به این مقوله را گرد هم آورد تا برای رسیدن به یک فهم مشترک و درک از چیستی و سویه‌های مختلف مسئولیت اجتماعی شرکتی و دانشگاهی برسد. از آنجا که در یک همایش یک روزه امکان تحقق این امر مهم سخت می‌نمود، دست اندر کاران این همایش با برگزاری شش نشست تخصصی که از تیرماه تا مهرماه ۱۴۰۲ ادامه داشت سعی بر ایجاد فضای تعاملی نمودند تا همه صاحب نظران این عرصه در موضوعات و محورهای مختلف، هم‌اندیشی کنند. با توجه به اینکه مسئولیت اجتماعی شرکتی و دانشگاهی مقوله‌ای چند وجهی و از منظر اجرایی فرایندی فرابخشی است، در این نشست‌ها، ترکیب اعضای نشست شامل شرکت‌ها و سازمان‌های مختلف دولتی و غیر دولتی و نیز نهادهای مردمی و همچنین سیاستگذاران بوده است.

یکی از اهداف این همایش ملی و پیش نشست‌های آن، شبکه سازی صاحب‌نظران و کنشگران حوزه مسئولیت اجتماعی با اهداف شناسایی ایده‌ها، تعامل و تبادل تجربیات و یکپارچه سازی و همگرایی توان شرکت‌ها و سازمان‌ها برای نهادینه سازی فرهنگ مسئولیت اجتماعی است. مقوله مسئولیت اجتماعی

شرکت‌ها و دانشگاه‌ها نیازمند وحدت رویه و وفاداری به اصول و اهداف کلان پایداری است. اقدامات مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در درجه اول باید بر مبنای یک چارچوب مدون، جریانی دامن‌دار و پایدار باشد و در یک بستر فرایندی ریشه داشته باشد. بنابراین اقدامات سطحی، سلیقه‌ای و بدون پشتوانه علمی به روند گسترش این مفهوم ضربه‌ای جبران‌ناپذیر می‌زند.

در همین راستا، این همایش بر آن است تا با تلاقی خردمندانه مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها و دانشگاهیان از یک سو و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، سازمان‌ها و صنایع از سوی دیگر، هم‌افزایی دانشی و نهادی ایجاد کند تا در نهایت، هدف ایده‌آل رفاه برای همه و صیانت از محیط زیست میسر شود. این همایش آغاز راهی خواهد بود که در طول زمان ادامه خواهد داشت و هر محوری که در همایش به بحث و نقد گذاشته شود، موضوعی برای نشست‌های تخصصی و شکل‌گیری دومین همایش در سال‌های آتی خواهد شد تا جریانی پیوسته شکل گیرد و نظام دانشی مسئولیت اجتماعی از قوام لازم برخوردار شود و همه افراد و سازمان‌های پیشرو و فعال در این مقوله در کنار هم، توفیقات روز افزونی را سبب شوند.

حسین محمودی

عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی، دانشگاه شهید بهشتی و دبیر علمی همایش

اعضای شورای علمی کمیته مسئولیت اجتماعی دانشگاه (به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر ثریا احمدی؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر فضل الله ایرجی؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر صادق آبسالان؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر فرهاد بیانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
- دکتر عبدالرضا حاجیلری؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر غلامرضا خسروی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی
- دکتر جبار رحمانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
- دکتر فریدون رحیمزاده؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر مجید رضائی مهریان؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)
- دکتر سالار اجتهاد کاشانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- دکتر ندا شفییعی؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر رضا صمیم؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
- دکتر محسن غفوریان؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر جلیل فتح آبادی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر محمد مهدی فتوره چی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
- دکتر مقصود فراستخواه؛ عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
- دکتر اکرم قدیمی؛ انجمن ترویج علم ایران، عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
- دکتر علیرضا کلاتر مهرجردی؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر عبدالامیر نبوی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی

اعضای شورای علمی کمیته مسئولیت اجتماعی صنعت

(به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر علی ابوالحسنی؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر محسن انصاری؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- مهندس پدram جدی؛ عضو هیئت علمی سازمان حفاظت محیط زیست
- دکتر محمد حب وطن؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در منابع آب
- دکتر کرم حبیب پور گنابی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی
- مهندس علی ربانی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت پتروشیمی
- دکتر سینا شیخی؛ عضو هیئت علمی گروه اجتماعی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- دکتر ندا صالحی راد؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- دکتر صادق صالحی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران
- دکتر علی صمیمی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- دکتر میرحسین طاهری؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر هامون طهماسبی؛ مدیر مدرسه توسعه پایدار دانشگاه صنعتی شریف
- دکتر شهرام فرضی؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر هوشنگ فضلی؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر هومان لیاقتی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر عبدالمجید مهدوی دامغانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی

فهرست داوران همایش

(به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر ثریا احمدی؛ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی
- دکتر محسن انصاری؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر صادق آبسالان؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر فرهاد بیانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
- دکتر بهار بیشمی؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
- دکتر خسرو پیری؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- مهندس پدram جدی؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در محیط زیست
- دکتر ابراهیم جعفریانی؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در روابط کار
- مهندس محمد حب وطن؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در منابع آب
- فائزه خواجه‌زاده؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- مهندس علی ربانی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت پتروشیمی
- دکتر فریدون رحیم‌زاده؛ عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- دکتر علی رمضانی مهریان؛ عضو هیئت علمی پژوهشگاه علمی و توسعه علوم انسانی (سمت)
- مهندس مرتضی سواره؛ مدیر عامل شرکت طنین سبز آرون
- دکتر محمدعلی شاه حسینی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
- دکتر صادق صالحی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران
- دکتر ندا صالحی راد؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت
- دکتر آذر صفری؛ پژوهشگر و مدرس مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها
- دکتر علی صمیمی؛ پژوهشگر حوزه مسئولیت اجتماعی در صنعت

- دکتر هامون طهماسبی؛ مدیر مدرسه توسعه پایدار دانشگاه صنعتی شریف
- دکتر محمد مهدی فتوره‌چی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
- دکتر شهرام فرضی؛ کارشناس مسئولیت اجتماعی در صنعت نفت
- دکتر مهدی کلاهی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
- دکتر هومان لیاقتی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر محمد علی مانیان؛ کارشناس حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت بهینه سازی مصرف سوخت
- دکتر حسین محمودی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی
- دکتر منصوره مهدی‌زاده؛ عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
- دکتر مهدوی دامغانی؛ عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی دانشگاه شهید بهشتی

فهرست

مسئولیت اجتماعی دانشگاه: مطالعه موردی سه مرکز علمی منتخب در ایران

حمزه حاجی عباسی، اکرم قدیمی و حسین شیخ رضایی ۱۴

واکاوی مسئولیت اجتماعی نهاد آموزش عالی ایران در مواجهه با بحران افغانستان

سعیده سعیدی ۱۵

تاملی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی رشته‌های علوم انسانی: ملاحظات نظری و پیشنهادات کاربردی

زهره ماهر ۱۷

تحلیل وضعیت موجود و ترسیم وضعیت مطلوب مسئولیت اجتماعی در شرکت‌های دانش بنیان ایرانی

منصوره مهدی‌زاده ۱۸

چارچوبی جامع برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی-محیط‌زیستی در مؤسسات آموزش عالی مهدی کلاهی و رقیه عظیمی سقین سرا ۲۰

مسئولیت اجتماعی دانشگاه؛ اصحاب معرفت، تنویر حقیقت و تقلیل مشقت

فرهاد بیانی ۲۱

موقعیت‌های بحرانی و مسئولیت اجتماعی دانشگاه ایرانی

جبار رحمانی ۲۲

علوم اجتماعی در عرصه عمومی در جامعه دیجیتال

حامد طاهری کیا ۲۳

مسئولیت اجتماعی جامعه، دانشگاه و بخش صنعت

سید ابوالفضل میرقاسمی ۲۵

چالش‌های موجود در اجرای مسئولیت اجتماعی و ارائه الگوی پیشنهادی جهت اجرا در سازمان‌ها و نهادهای حاکمیتی

مهدی محمدی فرد ۲۶

نوآوری و پژوهش مسئولانه، نگاهی اجمالی به مفهوم و رویکردها

کیوان الستی ۲۸

مسئولیت اجتماعی دانشگاه و دانشگاهیان در حفاظت محیط زیست، در فرآیند توسعه اقتصادی-اجتماعی

دکتر بهرام طاهری ۳۰

مسئولیت اجتماعی و همجواری با جوامع محلی در احداث سدهای برقابی کشور

حمید رشیدی فرد ۳۲

اخلاق دانشگاهی، شهروندی دانشگاهی و مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان

سید محمود نجاتی حسینی (خراسانی) ۳۴

بررسی و ارزیابی مولفه‌های سرمایه اجتماعی کارکنان شرکت توزیع برق مازندران بر موفقیت و توسعه شرکت

اسماعیل سعیدیان و سید نقی عمادی جمالی ۳۶

خلق ارزش مشترک در حوزه حکمرانی کربن با ارکان دانشگاه، صنعت و حکمران انرژی

سیدعلی میرابوطالبی، محمدعلی مانیان، سامان قاسمیان و محمد خالدي..... ۳۷

بررسی سیاستگذاری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران و جهان

دکتر سینا شیخی..... ۳۹

تبیین راهبردهای شرکتی در تقویت و تسهیل مسئولیت اجتماعی کارکنان: کاربست دیدگاه پایین به بالا

شیوا محمد دوست و دکتر سیدحسین کاظمی..... ۴۰

نگاهی با محوریت محیط زیست، بر سیاست‌گذاری مسئولیت اجتماعی صنایع در ایران؛
(با نگاه ویژه به صنایع نفت و گاز کشور)

امیرمحمد گلی..... ۴۲

وجه مشترک ارتباط با رسانه‌ها و اصول مسئولیت اجتماعی

ابراهیم حبیبی مجنده و پروفسور علی اکبر فرهنگی..... ۴۴

ظرفیت‌های فناوری نانو و نقش شرکت‌ها برای رفع چالش‌های تأمین آب و مدیریت پساب صنایع

سیدعباس موسوی، حسام‌الدین حسین‌زاده، متین شیرزاد و هادی تابانی..... ۴۵

مروری بر سلامت و ایمنی فرآورده‌های آرایشی-بهداشتی با نظر به استانداردهای ملی

زهره کاظمی زاد و ناهید پارسا..... ۴۷

مسئولیت اجتماعی صنعت معدن: شواهدی از اثرات معادن طلای تکاب بر منابع محیطی

راحله هانفی، ثریا احمدی و فرهاد اسدیان..... ۴۸

میراث فرهنگی و مسئولیت اجتماعی در طرح‌های مدیریت منابع آب

فرزاد مافی و بابک شیخ بیکلو اسلام..... ۵۰

تبیین جایگاه اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی در ایجاد سازوکار مسئولیت اجتماعی پایدار (با تمرکز بر بخش صنعت)

اعظم ولایتی و فرزین زندگی..... ۵۱

مدیریت پسماند در صنعت و معدن با رویکرد مسئولیت اجتماعی

مهدی جلیلی قاضی زاده..... ۵۳

مشکلات و راهکارهای مدیریت آلودگی هوا در مناطق صنعتی با رویکرد مسئولیت اجتماعی

دکتر یوسف رشیدی..... ۵۴

ضرورت بهره‌گیری صنایع از نتایج مطالعات اجتماعی در تعریف پروژه‌های مسئولیت اجتماعی

اردشیر گراوند..... ۵۶

مسئولیت‌های اجتماعی مبتنی بر استفاده پایدار از منابع

سیده سمیه رضوی..... ۵۸

همجواری مسئولانه صنایع با محیط پیرامونی

علی ربانی..... ۶۰

صنعت بر فراز سنت؛ یا در برابر آن: درس‌آموخته‌هایی برای مسئولیت اجتماعی

کاوه فرهادی..... ۶۲

نگاه اجمالی بر روند تحولات مسئولیت اجتماعی شرکت در صنعت نفت ایران

محسن انصاری..... ۶۴

نقش مسئولیت اجتماعی در رونق کسب و کارها و تداوم ژنیایی سرزمین

محمد درویش..... ۶۶

مسئولیت اجتماعی دانشگاه: مطالعه موردی سه مرکز علمی منتخب در ایران

حمزه حاجی عباسی^(۱)، اکرم قدیمی^(۲) و حسین شیخ رضایی^(۳)

۱. دانشجوی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

۲. دانشیار گروه مطالعات آینده علم و فناوری، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

۳. استادیار گروه مطالعات علم، موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

چکیده

در دو دهه گذشته با توجه به افزایش نقش دانش در حل مسائل اجتماعی، مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه توسعه یافته است. بدین ترتیب دانشگاه‌ها به‌منظور پاسخ به نیازهای علمی و فنی حال و آینده ذی‌نفعان خود؛ باید سازوکارهای جدیدی را در رویه‌های سازمانی و شیوه‌های آموزش و پژوهش خود در راستای تعامل و همکاری بیشتر با نهادهای دولتی، صنعتی، اجتماعی و محیط‌زیستی طراحی کنند. هدف این مقاله مطالعه تجربی مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سه مرکز علمی منتخب در ایران است. با استفاده از راهبرد مطالعه موردی چگونگی عمل به تعهدات و نقش‌پذیری اجتماعی در سه مرکز علمی با مأموریت‌های متفاوت (دانشگاه کاشان، صنعتی شریف، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) مطالعه گردید. داده‌های موردنیاز از هر مرکز با استفاده از شیوه‌های گوناگون (مطالعه اسناد، مصاحبه و مشاهده) گردآوری شد و تجزیه و تحلیل آن‌ها با روش «تحلیل مضمون» صورت گرفت. با مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌ها در فعالیت‌های هر سه مرکز، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین موانع مسئولیت‌پذیری دانشگاه در ایران عدم مشارکت تمامی ذی‌نفعان در اداره دانشگاه و به‌ویژه محدودیت عضویت آن‌ها در هیئت‌امنا است. افزایش تعداد و تنوع‌بخشی به ترکیب ذی‌نفعان و حضور نمایندگان از صنعت، نهادهای مدنی و دانش‌آموختگان در هیئت‌امنا یکی از مهم‌ترین عوامل موثر در افزایش مسئولیت‌پذیری مراکز علمی ایران است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی دانشگاه، دانشگاه کاشان، دانشگاه صنعتی شریف، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

1. hajimasoud@gmail.com
2. ghadimi.nrisp@gmail.com
3. Sheykhrezaee@gmail.com

واکاوی مسئولیت اجتماعی نهاد آموزش عالی ایران در مواجهه با بحران افغانستان

سعیده سعیدی^(*)

۱. استادیار مردم‌شناسی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی وزارت علوم

چکیده

اشتراکات فرهنگی، زبانی، مذهبی و همچنین مرز مشترک طولانی دو کشور ایران و افغانستان منجر به شکل‌گیری یکی از مهمترین مسیرهای مهاجرتی در جهان شده است. تحولات سیاسی تابستان ۱۴۰۰ و بازگشت مجدد امارت اسلامی (طالبان) به مسند قدرت در افغانستان منجر به تغییرات گسترده در نهاد آموزش در این کشور شد و بسیاری از اساتید و دانشجویان به اقصی نقاط جهان مهاجرت کردند. این موج آوارگی در زمستان ۱۴۰۱ و به دنبال منع تحصیل دختران (بعد از صنف ۶) شدت بیشتری یافت. این پژوهش با تمرکز بر مسئولیت اجتماعی نهاد آموزش عالی در بحران بین‌المللی آوارگی اخیر درصدد پاسخگویی به این سوال است که مواجهه دانشگاه‌های ایران با بحران افغانستان به چه اشکالی صورت‌بندی می‌شود و دانشگاه‌های منتخب بر اساس چه مکانیسم‌هایی در راستای مسئولیت اجتماعی سازمان عمل کردند؟

علاوه بر مطالعات اسنادی، جمع‌آوری داده در این پژوهش کیفی در دو سطح انجام شده است؛ در سطح خرد با استفاده از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۳۸ استاد/دانشجوی افغانستانی که به دلیل تحولات سیاسی تابستان ۱۴۰۰ به ایران مهاجرت کرده بودند به دست آمده است. همچنین با ۲۲ استاد و دانشجوی ایرانی که مواجهه مستقیمی با موضوع پژوهش داشته‌اند نیز مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام گرفت. مصاحبه متخصصان نیز بخش مهمی از داده‌های پژوهش را شکل داد و بدین منظور در سطح کلان علاوه بر ارتباط با سازمان امور دانشجویان، ۱۲ دانشگاه کشور انتخاب گردید و با بخش امور بین‌الملل آنها ارتباط مستقیم برقرار شد.

1. Saidi@iscs.ac.ir

نهاد آموزش عالی در مواجهه با بحران بین‌المللی مهاجرت می‌تواند با استفاده از پتانسیل نخبگی خویش به شکل مستقیم وارد عمل شود. برخی از دانشگاه‌های منتخب کنشگری مناسبی در راستای مسئولیت اجتماعی سازمان بعد از بحران افغانستان ارائه نموده‌اند که در ۵ بعد آموزشی، پژوهشی، معیشتی، روان‌شناختی و کنسولی به تفصیل بیان می‌گردد.

اعطای بورسیه‌های تحصیلی برای دانشجویان، معرفی دوره فرصت مطالعاتی برای اساتید دانشگاه‌های افغانستان، اعطای بورسیه تحصیلی ویژه متقاضیان دختر، تعریف کردن پروژه‌های پژوهشی کوتاه مدت و میان مدت با اساتید دانشگاه‌های افغانستان، تخفیف ویژه شهریه، تسهیلات اضافی در رشته‌های خاص نمودی از مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌های ایران بود. از سوی دیگر مجموعه اقداماتی همچون تغییر فضای کلاس درس به پلتفرم‌های آنلاین به منظور تسهیل دسترسی دانشجویان داخل افغانستان، همکاری در ارسال منابع و تغییر شیوه آزمون و کار کلاسی، پیگیری امور اداری ثبت‌نام دانشجویان به ویژه در بخش کنسولی، همکاری در تسهیل اسکان دانشجویان از سوی اساتید و دانشجویان ایرانی بازنمایی احساس مسئولیت اجتماعی در قبال بحران آوارگی دانشگاهیان کشور همسایه بوده است.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه، افغانستان، بین‌المللی سازی، مسئولیت اجتماعی سازمان، مهاجرت.

تاملی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی رشته‌های علوم انسانی: ملاحظات نظری و پیشنهادات کاربردی

زهره ماهر^(۱)

۱. استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان

چکیده

مسئولیت اجتماعی دانشگاه، ظرفیتی است که دانشگاه‌ها را قادر می‌سازد تا از دریچه‌ی آن، کنش‌های ارتباطی خود را با حوزه‌ی عمومی، اجتماعات محلی، فضاها و ارگان‌های غیرانتفاعی، گروه‌های قومی و اجتماعی، نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد بهبود و ارتقا بخشند. در حال حاضر، به خوبی از ظرفیت رشته‌های علوم انسانی برای رفع نیازهای جامعه استفاده نمی‌شود. بیشتر پژوهش‌هایی که در رشته‌های علوم انسانی انجام می‌شود به تجاری‌سازی و تولید ارزش افزوده منجر نمی‌شود و شاهد ضعف مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تعلیق زیست بوم فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی هستیم. این مقاله درصدد پاسخ به این سوالات است که مسئولیت‌پذیری اجتماعی اصحاب علوم انسانی در برابر مسائل اجتماعی و گسترش رفتارهای مداخله‌ای در حوزه علوم انسانی از طریق چه ساز و کاری قابل افزایش است؟ و چه پیشنهاداتی جهت رونق زیست بوم فناوری و نوآوری در حوزه علوم انسانی می‌توان ارائه داد؟ روش پژوهش، مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای است. بر اساس نتایج این پژوهش، (۱) گسترش «روش تحقیق اقدام‌پژوهی» در رشته‌های علوم انسانی و (۲) تلاش در جهت ورود رشته‌های علوم انسانی به زیست بوم فناوری و نوآوری از طریق «توسعه فناوری‌های نرم» (از جمله فناوری فرهنگی، فناوری اجتماعی، فناوری ارتباط و فناوری تبلیغات و انگیزش)، دو راهبرد کلیدی در جهت بهبود مسئولیت‌پذیری اجتماعی در این رشته‌هاست.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، علوم انسانی، مسائل اجتماعی، اقدام پژوهی، فناوری نرم.

تحلیل وضعیت موجود و ترسیم وضعیت مطلوب مسئولیت اجتماعی در شرکت‌های دانش بنیان ایرانی

منصوره مهدی‌زاده^(*)

۱. هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، گروه مطالعات نظری علم، فناوری و نوآوری

چکیده

تحقیق حاضر با هدف تحلیل وضعیت موجود و ترسیم وضعیت مطلوب شرکت‌های دانش بنیان ایرانی انجام شده است. بدین منظور از روش کیفی و تکنیک مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ نفر از مطلعین کلیدی این حوزه استفاده شده است. با تجزیه و تحلیل متون مصاحبه‌ها، ۴۲۷ مفهوم، ۹۵ زیرمقوله فرعی، ۵۵ مقوله فرعی و ۸ مقوله اصلی استخراج شده است. با تحلیل یافته‌های تحقیق از یک طرف وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی شرکت‌های دانش بنیان در ۵ بعد سازمانی، سیاسی، قانونی، فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی ترسیم و از طرف دیگر الزامات، ملاحظات و اصول اجرای صحیح مسئولیت اجتماعی شرکتی (وضعیت مطلوب مسئولیت اجتماعی شرکتی) و راهکارهای رسیدن از وضعیت موجود به مطلوب استخراج شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که به‌طور کلی وضعیت کلی مسئولیت اجتماعی شرکتی در کشور وضعیت مطلوبی نیست و با مدل‌ها و شاخص‌های جهانی فاصله زیادی دارد. از طرف دیگر مسئولیت اجتماعی شرکتی در شرکت‌های دانش بنیان چندان با سایر شرکت‌های تولیدی ایرانی تفاوت ندارد مگر در پاره‌ای از موارد که ناشی از ذات دانش بنیان بودن این شرکت‌هاست. بررسی وضعیت مسئولیت اجتماعی این شرکت‌ها نشان داد که برخی از علل وضعیت نامطلوب مسئولیت اجتماعی شرکتی، کلان بوده و ریشه در وضعیت عمومی و ساختار کلی اقتصادی، قانونی، سیاسی و فرهنگی اجتماعی کشور شامل شرایط تورم، تحریم، اقتصاد دولتی و رانتی، وجود انحصار و عدم رقابت، ضعف دموکراسی، ناکارآمدی دولت، ضعف جامعه مدنی، ضعف پذیرش و فشار اجتماعی، ضعف نظام تنظیمی و

1. mahdizadeh@nrsp.ac.ir

نظارتی در این حوزه، فشارهای سیاسی و نگاه اخاذانه به شرکتها، عدم اجرای صحیح قوانین و رانت، سبزشویی، فضای نامساعد کسب و کار، مردمی نبودن سهام بسیاری از شرکتهای بزرگ، و ... دارد که با بهبود این ساختارها و شکل گیری یک دولت مقتدرخیرخواه، شکل گیری و تقویت جامعه مدنی فعال، بهبود شرایط اقتصادی کشور، آزادی فضای کسب و کار، شکل گیری قوانین، وجود زیرساخت و پذیرش اجتماعی و اتخاذ فهم صحیح نسبت به مسئولیت اجتماعی شرکتی شاهد بهبود وضعیت مسئولیت اجتماعی شرکتی در شرکت های دانش بنیان خواهیم بود. برخی دیگر از علل وضعیت نامطلوب مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز، ریشه در اقدامات خرد و عملکرد شرکتها دارد از جمله ضعف شناخت، آگاهی و فهم صحیح نسبت به مسئولیت اجتماعی شرکتی، ضعف بینشی و نگرشی مدیران ارشد، قائم به فرد بودن و عدم ساختارمندی حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی و مشکلات مالی شرکت های نوپا که با راهکارهایی قابل رفع و بهبود خواهند بود. لذا راهکارها باید متناسب با ساختار فعلی نظام اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور و همچنین ویژگی های خاص شرکت های دانش بنیان باشند.

واژه های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکتی، شرکت دانش بنیان، وضعیت موجود، وضعیت مطلوب.

چارچوبی جامع برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی- محیط‌زیستی در مؤسسات آموزش عالی

مهدی کلاهی^(۱) و رقیه عظیمی سقین سرا^(۲)

۱. عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد

۲. دانش آموخته ارشد پژوهش علوم اجتماعی، انجمن توان افزایان زندگی سبز (اتازیس)

چکیده

به‌علت چالش‌های محیط‌زیستی، امروزه مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و نهادها به‌ویژه در موضوعات محیط‌زیستی برجسته شده است. آموزش عالی به عنوان یک سازمان سرمایه‌گذار در منابع انسانی در راستای تحقق بخشیدن به اهداف توسعه پایدار، در ساختن یک جامعه سالم و پرداختن به مسائل اجتماعی-محیط‌زیستی، نقشی اساسی دارد. این پژوهش با هدف تدوین ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها صورت گرفت. روش مطالعه، کیفی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و الگوی وِلیاس که کاربردی‌ترین الگو در زمینه مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی است صورت گرفت. طبق نتایج، ابزار سنجش سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها، تدوین و بومی‌سازی شد که از هشت متغیر اقتصادی، سازمانی، آموزشی، پژوهشی، مقرراتی، فرهنگی، اجتماعی و پرسشگری تشکیل شده است. نتایج نشان می‌دهند که ابزار تهیه شده، ابزاری جامع و یکپارچه‌ای است و می‌تواند سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی-محیط‌زیستی دانشگاه‌ها را ارزیابی کند.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی مسئولیت‌پذیری، مسئولیت اجتماعی شرکتی، مسئولیت‌پذیری محیط‌زیستی، ارزیابی محیط‌زیست.

1. MahdiKolahi@um.ac.ir

2. azimirog@yahoo.com

مسئولیت اجتماعی دانشگاه؛ اصحاب معرفت، تنویر حقیقت و تقلیل مشقت

فرهاد بیانی^(۱)

۱. استادیار جامعه‌شناسی، پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی

چکیده

مسئولیت اجتماعی مفهومی پیچیده و چندبعدی است که توافق زیادی در باب ماهیت و چیستی آن وجود ندارد. اما می‌توان یک تعریف نسبتاً روشن و موجز به این شرح ارائه کرد: «مسئولیت اجتماعی عبارت است از آگاهی از تأثیرات اجتماعی هر عمل معین». رعایت مسئولیت پذیری در ایران در مقایسه با سایر کشورها، به ویژه جوامع صنعتی، در وضعیت مناسبی قرار ندارد. تأکید بر مسئولیت اجتماعی اخلاق محور در میان داده‌های برآمده از اسناد استراتژیک دانشگاه‌های برتر خارجی در اولویت قرار دارد و بیشتر این دانشگاه بر مسئولیت‌های اجتماعی خود با محوریت ارزش‌های اخلاقی تأکید ویژه دارند و آنها را جزو برنامه‌های اساسی خود قرار داده‌اند. با این حال، دانشگاه‌های داخلی در این ارتباط در وضعیت مناسبی قرار ندارند. بنابراین، هدف این مقاله تقریر و تبیین مسئولیت‌های اجتماعی است که بر عهده دانشگاه است و دانشگاه ایرانی باید بکوشد برای تحقق آنها گام بردارد و برنامه‌ریزی کند. روش تحقیق از نوع کتابخانه‌ای است. تنویر حقیقت، تقلیل مشقت، تربیت نیروی انسانی اخلاق مدار، اندیشه‌ورزی و تفکر انتقادی، تربیت کنشگران مسئول و ریاضت در زیست علمی از مهمترین مسئولیت‌های اجتماعی است که بر عهده دانشگاه است.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه، مسئولیت اجتماعی، اخلاق، اصحاب معرفت، تنویر حقیقت، تقلیل مشقت.

موقعیت‌های بحرانی و مسئولیت اجتماعی دانشگاه ایرانی

جبار رحمانی^(۱)

۱. دانشیار انسانشناسی-پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی

چکیده

یکی از ویژگی‌های ایران امروز، انبوهه بحرانهایی است که تمام جوانب جامعه ایرانی را در بر گرفته‌اند. این بحران‌ها، از یکسو در قالب سونامی مسایل اجتماعی نمود یافته‌اند و از سوی دیگر در قالب بحران‌های محیط زیستی بسیار فراگیری که همه وجوه سرزمینی ایران را تحت تاثیر قرار داده‌اند. از این رو مهمترین سرمایه‌های جامعه ایرانی، اعم از سرمایه‌های انسانی و طبیعی دستخوش خطرات گسترده ناشی از بحران‌ها قرار گرفته‌اند. در این میانه به نظر می‌رسد که ذهنیت انسان ایرانی، در مقام مدیر یا کنشگر محوری، به گونه‌ای است که نه تنها نتوانسته مشکلات و مسائل اجتماعی را کاهش بدهد، بلکه در حیطه بحران‌های محیط زیستی هم شاهد بحران در سواد محیط زیستی و در نتیجه تداوم و گسترش بحران‌های محیط زیستی هستیم. این خصیصه‌ها بیانگر بحرانی عمیق‌تر در سرمایه انسانی جامعه ایرانی است. پرسش مورد نظر این مقاله در خصوص سهم نهادهای آموزشی و بالاخص دانشگاهی برای مواجهه با این بحران هاست. در این مقاله تلاش خواهیم کرد با توجه به ایده پایداری و مسئولیت اجتماعی، بازاندیشی‌ای در نهاد دانشگاه ایرانی داشته باشیم. تجربه بحران‌های پنج سال اخیر به خوبی نشان داده که نه تنها پایداری نقشی در سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها نداشته، بلکه این چشم‌انداز را شاهد باشیم که فارغ التحصیلان نهایی این دانشگاه‌ها، انسانی‌هایی با بینش پایداری در همه عرصه‌های زندگی و همچنین تعلق عمیق به مسئولیت اجتماعی در هر نهادی که این نیروهای تربیت شده در آنها مستقر باشند، نیستند و گویی ناپایداری و ضعف شدید مسئولیت اجتماعی خصیصه اصلی این سرمایه انسانی تربیت شده است.

واژه‌های کلیدی: دانشگاه ایرانی، پایداری، مسئولیت اجتماعی، بحران‌های محیط زیستی.

علوم اجتماعی در عرصه عمومی در جامعه دیجیتال

حامد طاهری کیا^(۱)

۱. عضو هیات علمی پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و فرهنگی

چکیده

دانشگاه در دو سر طیف علم و جامعه قرار دارد. علم، میدانی از مفاهیم، قضایا، فرضیه ها، و نظریه ها است. جامعه، میدانی از ارزش های تاریخی، قانون، و امور مادی است که زندگی روزمره را شکل می دهند. به سخی، دانشگاه جهانی در میان دو جهان انتزاع-علم-و جهان مادی-جامعه-قرار دارد و بین آنها پیوند برقرار می کند. دانشگاه میدانی از نیروهای انسانی است که در کتابخانه ها و آزمایشگاه ها امکان های آزمون و خطا را برای کشف جهان فراهم می کند. آزمون و خطا میراث رنسانس و پدید آمدن فردیت برای رویارویی با جهان هستی و پذیرفتن مسئولیت است. بنابراین دانشگاه به میدان حضور دانشمندان به مثابه کاشفان جهان هستی و پدیدآورندگان حقیقت تبدیل شد که آنها نسبت به موقعیت علمی شان دارای مسئولیت شدند. مسئول به آزمون و خطا کردن، مسئول به حفظ فردیت، مسئول به کشف حقیقت، و مسئول به توسعه دادن جامعه مدرن از رسالت های دانشمندان و دانشگاه شد. اما پیوند دانشمند و جامعه با چه واسطه ای رخ می دهد؟ پاسخ به این پرسش را با توجه به فضا-زمان اکنون در وضعیت دیجیتال می دهیم. پلتفرم های یوتیوب، ایکس (توییتر)، فیسبوک و اینستاگرام فضاهای واسط جدیدی هستند که دانشمند و مردم امکان راهیابی به میان مردم را به طور مستقیم پیدا می کنند. پیوند مردم با داده ها و اخبار و اطلاعات و ارائه های علمی در شبکه های اجتماعی موجب تنیدگی علم و نیازهای زندگی روزمره، وقتی مردم مستقیم به جستجوی اطلاعات علمی در اینترنت هستند، شده است. در این میان، علوم اجتماعی که پژوهش درباره ی زندگی اجتماعی است در وضعیت دیجیتال امکان تنیدگی با

1. Kia.erhut@iscs.ac.ir

عامه مردم را پیدا کرده است. دانشمند علوم اجتماعی می‌تواند به واسطه‌ی شبکه‌های اجتماعی در موقعیت نوشتن از جامعه برای جامعه فردیتش را خارج از نوشتار علمی و چارچوب‌های دانشگاهی به آزمون و خطا بگذارد. دانشمند علوم اجتماعی نه در آزمایشگاه‌ها و کتابخانه‌ها بلکه در شبکه‌های اجتماعی در نزد مردم به واسطه‌ی نوشتن از رخدادها و جریان‌های زندگی روزمره بین نظریه و زندگی اجتماعی حرکت می‌کند. نوشتن در شبکه‌های اجتماعی برای دانشمند علوم اجتماعی یافتن امکانی برای زیستن همگام با ریتم جریان زندگی روزمره به مثابه زیستن معاصر است. زیستن معاصر برای دانشمند علوم اجتماعی توسط موجودیت یافتن در فضا-زمان دیجیتال فراهم شده است. در وضعیت دیجیتال تولید، چرخش، و دریافت اطلاعات به دانشمند علوم اجتماعی این امکان را می‌دهد که هم اطلاعات تولید شده از زندگی روزمره را دریافت و هم با تولید اطلاعات تحلیلی درباره‌ی آنها، به‌طور مستقیم، قابلیت تاثیرگذاری بر جریان‌های زندگی روزمره را بیابد.

واژه‌های کلیدی: علوم اجتماعی، عرصه عمومی، جامعه دیجیتال، شبکه‌های اجتماعی.

مسئولیت اجتماعی جامعه، دانشگاه و بخش صنعت

سید ابوالفضل میرقاسمی^(۱)

۱. دبیر شورای سیاستگذاری انجمن ترویج فرهنگ مسئولیت اجتماعی

چکیده

یکی از موضوعات مغفول مانده در سطح اجتماع، موضوع مهم مسئولیت اجتماعی است که کاربردها و تأثیرات فراوانی در بهبود اوضاع اجتماعی (تقویت وفاق ملی و انسجام اجتماعی) و اقتصادی (کاهش هزینه مبادلات تجاری و بازرگانی) و حتی احساس مسئولیت و تلاش برای حفاظت از محیط زیست دارد. تقویت مسئولیت اجتماعی سبب تقویت اعتماد درون گروهی و برون گروهی، افزایش روحیه همدلی، مشارکت، همکاری و همچنین تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری، ایثار و فداکاری در بین اعضای جامعه می‌شود. مسئولیت اجتماعی در ابعاد مختلف و در بخش‌های مختلف جامعه و نهادهای موثری چون دانشگاه و بخش خصوصی (بخش صنعت و خدمات) ظهور و بروز دارد (به‌خصوص مسئولیت اجتماعی بنگاه‌ها یا CSR). اعضای هر جامعه‌ای از دانشگاه‌ها و بخش خصوصی (بخش صنعت) مستقر در منطقه خویش، انتظارات و توقعاتی دارند و در مقابل، دانشگاه‌ها و بخش خصوصی هم از اعضای جامعه پیرامون خود انتظاراتی دارند. بدیهی است، تقویت ارتباطات و تعاملات دوجانبه و چندجانبه می‌تواند هم به تقویت سرمایه اجتماعی کمک کند و هم به کارایی و کارآمدی نهادهایی نظیر دانشگاه و بخش خصوصی (صنعت) بیفزاید و به نوعی بازی بُرد-بُرد باشد و به نفع همه بازیگران کلیدی در عرصه پیشرفت و توسعه جامعه.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، جامعه، دانشگاه، بخش صنعت، سرمایه اجتماعی، مشارکت، کارآمدی، پیشرفت.

1. mirghasemi.fyi@gmail.com

چالش‌های موجود در اجرای مسئولیت اجتماعی و ارائه‌الگوی پیشنهادی جهت اجرا در سازمان‌ها و نهادهای حاکمیتی

مهدی محمدی فرد^(۱)

۱. عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی

چکیده

توجه به مسئولیت اجتماعی شرکتی و سازمانی، توجه به توسعه و رشد شرکت و سازمان است. سالانه بخش زیادی از انرژی، زمان و هزینه شرکت‌ها صرف اموری می‌شود که از نظر مدیران موضوعات لاینحل شرکت و سازمان هستند، در حالی‌که با برنامه‌ریزی و شناخت درست مسئولیت اجتماعی و ارزیابی تأثیرات اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی می‌توان این موضوعات را حل کرد. توجه مدیران عامل بنگاه‌های اقتصادی یا سازمان‌های حاکمیتی به اثرات اجتماعی و زیست‌محیطی کمک می‌کند تا تعادل لازم میان ارزش‌های اقتصادی با ارزش‌های اجتماعی رخ دهد. تهدیدها شناسایی شوند و فرصت‌ها پاسخ داده شوند. با این حال در کشور ما فعالیت در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی همراه با چالش‌های جدی‌ای است، که به علت عدم وجود تفکر راهبردی و استراتژی در شرکت‌ها رخ می‌دهد؛ نگاه سنتی و خیریه‌ای به موضوع مسئولیت اجتماعی، تلقی وظایف قانونی به عنوان مسئولیت اجتماعی و تلقی مسئولیت اجتماعی سازمان یا شرکت به مثابه ابزاری واکنشی در برابر انتظارات ذی‌نفعان قوی‌تر و کم‌توجهی به سایر ذی‌نفعان، به خصوص ذی‌نفعان ضعیف‌تر و ناشناس‌تر، از جمله این موارد است. راهکارهای پیشنهادی جهت حل این چالش و معضلات، به وضع قانون خلاصه نمی‌شود بلکه نیازمند ارتباط سازنده و موثر میان دولت و جامعه مدنی و بخش خصوصی است. قوانین و توسعه ساختارهای حاکمیتی و آموزش در این عرصه نیز می‌توانند در مراحل بعد به گفتمان مسئولیت اجتماعی کمک کنند. اگر موضوع مسئولیت اجتماعی به درستی فهم شود و به کار گرفته شود، چه بسا بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌ها را از

معاونت فرهنگی

واحد شهید بهشتی
مرکز باسثار مسئولیت
اجتماعی و فرهنگی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه علم و فرهنگ

همایش ملی مسئولیت اجتماعی؛

دانشگاه و صنعت تاریخ برگزاری: ۳ آبان ۱۴۰۲

درگیری با بحران‌ها و موضوعات آشفته منطقه‌ای مصون خواهد داشت و ضمن کسب سود اقتصادی به عرصه‌های اخلاق و توسعه پایدار و فعالیت‌های بشر دوستانه پا خواهند گذاشت و معنای کارکردن را تغییر خواهند داد. در این جهت نباید از اهمیت ساختار فرهنگی و دینی کشور غافل شد. همچنین تفکر راهبردی و استراتژیک می‌تواند مدیران عامل و تصمیم‌گیران در این عرصه را از سایر آسیب‌های فعالیت در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها مصون دارد.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکتی، ارزیابی تأثیرات اجتماعی، تفکر راهبردی، جامعه‌مدنی.

نوآوری و پژوهش مسئولانه، نگاهی اجمالی به مفهوم و رویکردها

کیوان الستی^(۱)

۱. مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور (گروه مطالعات نظری علم، فناوری و نوآوری)

چکیده

از وزنی که مفهوم «مسئولیت» به همراه دارد اگر بگذریم، واژه «نوآوری و پژوهش مسئولانه» در اشاره به مفهومی تقریباً تهی معرفی شد. اما در مدت زمان نزدیک به ۱۰ سال، به واسطه فعالیت‌های متفکران این حوزه، آنچه به محتوای این مفهوم پیوست شد، به نحوی بود که آن را به ریشه‌های بسیار عمیقی در سنت‌های نظری فلسفه و علوم اجتماعی غربی متصل کرده است.

رویکردها مسئولانه به نوآوری در تلاش هستند راهی برای شکل‌دهی به مسیر توسعه فناوری (که آن را بر ساختی اجتماعی قلمداد می‌کنند) ایجاد کنند. این «شکل‌دهی» به این قصد و انگیزه تقویت می‌شود که توسعه‌ها در سطوح فنی (یعنی آنچه مشخصاً توسط مهندسان و متخصصان عالی ایجاد می‌شود) آسیب‌های کمتری در سطوح وسیع‌تر به همراه داشته باشند.

به تعبیری، در نوآوری مسئولانه، رویکردی که غالباً اجتماعی و فلسفی (و زاینده تفکر نظری در علوم انسانی) است، به چارچوب‌های فنی (که در حیطه آنها، واژه «توسعه» به معنای صرفاً فنی تعریف شده است) به نحوی شکل می‌دهند که بیشترین هماهنگی را با سطوح اجتماعی برقرار کند. از نگاه علوم اجتماعی، در موفق‌ترین رویکردها به نوآوری مسئولانه، چارچوب‌های فنی در تعامل و تقابل با اجتماعی وسیع‌تر قرار می‌گیرند. در این تعامل (در عین اینکه استقلال چارچوب‌ها حفظ می‌شود) شرایطی نیز برای بازاندیشی در اصولی که بر سازنده این چارچوب‌ها هستند ایجاد خواهد شد.

علوم انسانی به عنوان علمی دارای روش و رویکردی متفاوت از علوم طبیعی و مهندسی، در نوآوری مسئولانه نقش پررنگی ایفا می‌کند. به عبارت دیگر از منظر نوآوری مسئولانه، اجتماعِ سخت

1. mirghasemi.fyi@gmail.com

علمی یا اجتماع متخصان فنی، در تقابل و تعامل با اجتماع وسیع‌تر از مردم قرار می‌گیرند که ابتداً موضوع بحث‌های علوم انسانی هستند. این رویکرد دموکراتیک به علوم و فناوری، نه تنها به شکل‌دهی چارچوب‌ها و فعالیت‌های مهندسان به جهتی (به لحاظ اجتماعی) مسئولانه‌تر کمک می‌کند بلکه قادر است مفهومی از تعهد اخلاقی را نیز در چارچوب اخلاق وظیفه‌گرا تقویت کند. در این ارایه با شرح مختصر آنچه در تعریف و تدقیق این مفهوم رخ داده است، تلاش می‌شود آسیب‌هایی که بازتعریف این مفاهیم در اجتماعات «فنی‌زده» ایران (و علاقه به تعریف این قسم مفاهیم در چارچوب‌های کاملاً فنی) با آن مواجه است مورد بررسی قرار گیرد.

مسئولیت اجتماعی دانشگاه و دانشگاهیان در حفاظت محیط زیست، در فرآیند توسعه اقتصادی-اجتماعی

دکتر بهرام طاهری^(۱)

۱. مدرس دانشگاه، مدیر گروه حقوق و مسئولیت‌های محیط زیستی انجمن ترویج فرهنگ مسئولیت اجتماعی

چکیده

درک صحیح ابعاد مسئولیت اجتماعی دانشگاه و دانشگاهیان در قبال محیط زیست و در فرآیند توسعه مقدمه عملکرد صحیح و موفق و مشارکتی آن در سطح اجتماع است. به دست آوردن ادراک درست در گرو تعریف و درک صحیح چند مقدمه و یافتن پاسخ بهینه به چند سوال بنیادین برای صورت‌بندی صحیح، سیستمی و فرآیندی این مقوله و صورت مساله است. مسئولیت اجتماعی از مقولات متکی بر ارزش‌های اخلاقی است. این ارزش‌های اخلاقی افراد، موسسات، سازمان‌ها و شرکت‌ها را در قبال انجام وظایف شهروندی و اجتماعی پاسخگو می‌کند. لذا این پاسخگویی، نه از مسیر قانونگذاری حکمرانان، بلکه از مسیر ارزش‌های والای پذیرفته شده اجتماعی در جامعه روان و جاری می‌شود. مساله‌ای که مقدم بر طرح سوالات برای ساختاردهی صورت مساله است، تعریف و تبیین دقیق واژه‌ها و ایجاد زبان استاندارد برای محاوره، مکاتبه، مکاشفه، مناظره و حتی منازعه بر روی مباحث این مولفه بسیار ارزشمند اجتماعی است. اگر واژه‌ها و مفاهیم فاقد این ویژگی حیاتی باشند، مانند بسیاری از مسائل دیگر، این مقوله نیز از درون و معنی تهی می‌گردد و امکان ایجاد تفاهم و مشارکت به جهت وجود و بروز ادراکات مشوش از زبانی که توانایی انتقال مفاهیم، فهم مشترک و لذا مفاهمه را ندارد، زایل می‌گردد. سوالات ساده ولی در عین حال کلیدی وجود دارد که ضروری است از همان ابتدای راه پاسخ درست و بهینه‌ای برای آن‌ها یافت. به برخی از این پرسش‌ها اشاره می‌گردد: وقتی از دانشگاه سخن می‌گوییم، منظومان چیست و در باره چه نسلی از دانشگاه‌ها سخن می‌گوییم و تصویر ما از آینده این نهاد چیست؟ تعریف، اشتراکات و افتراقات

1. Bahramtaheri1011@yahoo.com

مسئولیت اجتماعی عام، مسئولیت اجتماعی شرکتی، مسئولیت اجتماعی دانشگاه و مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان کدامند؟ چرا مسئولیت اجتماعی دانشگاه و دانشگاهیان دارای اهمیت است و خروجی نهاده شدن آن برای جامعه چیست؟ فرآیند نهاده سازی و ارتباط آن با مسیر جاری سازی این سپهر مسئولیت اجتماعی چیست؟ ذینفعان چه افراد و گروه‌هایی هستند و ارتباطات میان آنان چگونه است؟ ویژگی‌های مدل ایستا و مدل فرآیندی ناظر بر مسئولیت اجتماعی دانشگاه و دانشگاهیان کدامند؟ جایگاه فلسفه علم در این مقوله چیست و ادراکات ما از واقعیت‌های پیرامونی چگونه می‌تواند این حرکت را ارتقاء داده و یا آن را دچار کاستی‌های جبران‌ناپذیر کند؟ ویژگی‌های مسئولیت اجتماعی ناظر بر محیط زیست و ارتباط آن با مقوله توسعه اقتصادی چیست؟ تعاریف محیط زیست، توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی و ارتباطات آنها چگونه به فلسفه علم و ادراکات ما مرتبط می‌شوند؟ در پایان، مسئولیت حفاظت محیط زیست در قالب تبیین و ترویج رویکرد سیستمی و یا به عبارتی دقیق‌تر رویکرد سیستم در هم تنیده سیستم‌ها (نکسوس) و در فرآیند نهاده‌سازی مطرح می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، محیط زیست، توسعه اقتصادی-اجتماعی، نهاده سازی، واژگان و زبان، مدل، نکسوس (درهم تنیده‌گی).

مسئولیت اجتماعی و همجواری با جوامع محلی در احداث سدهای برقابی کشور

حمید رشیدی فرد^(۱)

۱. رئیس گروه مطالعات اجتماعی و میراث فرهنگی شرکت توسعه منابع آب و نیرو

چکیده

امروزه رشد و توسعه جوامع وابستگی مستقیم به انرژی دارد، و رشد و توسعه پایدار جوامع به تولید انرژی پاک منوط می‌باشد. در این راستا شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران با احداث سدهای بزرگ، ضمن ارتقاء ظرفیت فنی و مهندسی کشور نسبت به ذخیره سازی آب، اقدام نموده و علاوه بر کمک به پایداری شبکه برق و تولید انرژی مورد نیاز کشور، با مهار سیلاب‌های مخرب، نسبت به تامین آب جهت مصارف شرب، کشاورزی و صنعت باعث توسعه منطقه‌ای و کاهش آلاینده‌های محیط زیست می‌گردد. شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران، که از نظر دانش سدسازی و تاسیسات وابسته نیروگاهی در بین ده کشور برتر دنیا، قرارداد، علاوه بر اینکه ساخت و بهره‌برداری سدها و نیروگاه‌های مقیاس بزرگ همانند کرخه، کارون ۳، مسجد سلیمان، کارون ۴، سیمره، گتوند، سیاه بیشه، رودبار لرستان، داریان و... در کارنامه دارد؛ در زمینه فعالیت‌های برون مرزی نیز دستاوردهای خوبی کسب نموده است. بزرگ مقیاس بودن سدها، رابطه مستقیم با میزان خسارت مخزن دارد. قرار گرفتن اماکن مسکونی شهری و روستایی، اراضی کشاورزی، منابع طبیعی، میراث فرهنگی، مستحقات کوچک و بزرگ و... در مخازن سدها، تعامل بالایی با محیط زیست، جوامع محلی، زمین‌فغان، زیم‌دخان، سازمان‌های مردم نهاد و... را می‌طلبد. که مستلزم درجه بالایی از قانون مداری، پاسخگویی، شفافیت، اخلاق مداری و رعایت حقوق زمین‌فغان است. تهیه و ابلاغ فهرست خدمات مطالعات اجتماعی طرح‌ها و نهایت دقت و نظارت بر حسن انجام این مطالعات توسط شرکت‌های مهندس مشاور

1. hamidrashidifard@yahoo.com

مغرب، عامل شناسایی مصادیق مسئولیت اجتماعی شرکت در طرح‌ها می‌باشد. پیرو شناسایی مصادیق مذکور، حضور مجریان دلسوز و آگاه به مسائل و مشکلات محدوده طرح، عامل اصلی پیاده‌سازی مسئولیت اجتماعی شرکت در کنار احداث طرح است. از جمله مصادیق مسئولیت اجتماعی، می‌توان به این موارد اشاره کرد: راه‌های دسترسی به ساختمان سد به گونه‌ای طراحی و اجرا شود که حداکثر روستاهای محلی هم بتوانند از آن بهره‌مند شوند و حتی سال‌ها بعد از اتمام طرح برای استفاده مردم محلی ماندگار باشد؛ چنانچه اجرای طرح عامل ایجاد وقفه در پروژه‌های عمرانی منطقه باشد، مجریان خود را موظف به جبران خسارت کنند از جمله فعالیتهای مربوط به تحصیل دانش‌آموزان (مدرسه‌سازی، تهیه ملزومات، لوازم التحریر، وسایل آموزشی و کمک آموزشی و حتی سرویس ایاب ذهاب دانش‌آموزان تا مدرسه) و فعالیتهای مربوط به بهداشت و سلامت مردم محلی از جمله احداث خانه بهداشت، تأمین آب شرب سالم و همچنین فعالیتهای مرتبط با رفاه و معیشت مردم. چنانچه اجرای طرح عامل وارد آمدن خسارت به محیط زیست و مردم محلی گردد مجریان باید خود را موظف به بهره‌گیری از تحقیقات، پژوهش و مطالعات لازم به همراه بهره‌گیری از مشاورین مجرب کنند و در راستای جبران خسارت، با رعایت کامل موازین قانونی، به گونه‌ای عمل کنند که کفه ترازو به سمت مردم محلی و محیط زیست، سنگین‌تر نشود. از جمله تملک اراضی، دادن اراضی معوض، جابجایی قبور و اماکن مذهبی با رعایت و موازین شرعی و عرفی احترام کامل، جبران خسارت محیط‌زیست و اخذ مجوزهای قانونی لازم، و تلاش حداکثری برای جبران خسارت‌های وارده حتی بعد از اخذ مجوز، تلاش در جهت حفظ میراث فرهنگی اعم از میراث فرهنگی طبیعی و غیر طبیعی-ملموس و غیر ملموس-منقول و غیر منقول.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، اثرات اجتماعی سدهای برقایی، آب و نیرو، جوامع محلی.

اخلاق دانشگاهی، شهروندی دانشگاهی و مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان

سید محمود نجاتی حسینی (خراسانی)^(۱)

۱. کنشگر محیط زیستی و رئیس کمیته محیط زیست در کرسی سلامت اجتماعی یونسکو

چکیده

با توجه به این که نهاد مدرن «دانشگاه» متکفل شناخت حقیقت، کسب فضیلت، آموختن دانش و مهارت و تمرین مدنیت و عقلانیت است، لذا درس‌رزمین-فضای دانشگاهی، جایی که دانشگاهیان [دانشجویان و استادان] در آن زیست می‌کنند؛ دو عامل مهم «مسئولیت اجتماعی» و «اخلاق دانشگاهی» به هم گره خورده‌اند. به‌طوری که هم جامعه و هم اجتماع دانشگاهی متوقع است که: دانشگاهیان تعهدات سازمانی خود را صرفاً به آموزش و پژوهش دانشگاهی معطوف نکنند؛ بلکه فراتر از آن خود را در تراز هویتی یک «شهروند دانشگاهی» که دارای مسئولیت نسبت به محافظت از کیان تاریخی فرهنگی معنوی جامعه و هویت اجتماعی اخلاقی علمی دانشگاه است، نیز تصور کنند.

به لحاظ اهمیت این موضوع، این مقاله درباره ماهیت و مکانیزم تحقق چنین نسبتی میان «مسئولیت اجتماعی» و «اخلاق دانشگاهی» و «شهروندی دانشگاهی» است. لذا مقاله در پی آن است که درباره چند مضمون مساله مهم و مرتبط توضیحاتی ارائه دهد: اول- چه تعبیر مناسب و کاربردی و راهبردی از مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان می‌توان داشت؟ دوم- اخلاق دانشگاهی، که موتور محرکه مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان است، به چه معنا است؟ سوم- این دو چگونه به شهروندی دانشگاهی مرتبط می‌شوند؟ چهارم- مهمترین سپهرهای دانشگاهی و قلمروهای حوزه عمومی، که در آن مسئولیت اجتماعی دانشگاهی و اخلاق دانشگاهی به هم می‌پیوندند، کجاست؟ پنجم- مهمترین چالش‌های جامعه‌ای و دانشگاهی که پیش روی ایفای مسئولیت

1. nejati.hosseini@gmail.com

اجتماعی دانشگاهیان است، چیست؟ ششم- با توجه به مقتضیات جامعه شناختی ایران اسلامی و شئون سازمانی کنونی دانشگاه ایرانی، چه راهبردهایی برای بهینه کردن روند و فرایند ایفای مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان می‌توان طرح نمود؟

نگارنده در این مقاله، هم برحسب تجربه زیسته‌اش در سازمان فضای دانشگاه ایرانی و نیز در حد تجربه دانشی‌اش در مطالعات دانشگاهی، و هم چنین بر مبنای سهم مشارکتی خود در پیشبرد مسئولیت اجتماعی در دانشگاه و نیز محدوده فهم خود از این مسایل، برای این مسایل و پرسش‌ها، چند بحث را به عنوان پاسخ راهنما طرح می‌کند؛ که می‌توان آن‌ها را در اجتماعات آکادمیکی به بحث و گفتگوی جمعی و نقد و نظر گذاشت.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی دانشگاهیان، چالش‌های ساختار و کنشگر، اخلاق دانشگاهی، شهروندی دانشگاهی.

بررسی و ارزیابی مولفه‌های سرمایه اجتماعی کارکنان شرکت توزیع برق مازندران بر موفقیت و توسعه شرکت

اسماعیل سعیدیان^(۱) و سید نقی عمادی جمالی^۲

۱. کارشناس تحلیل‌گر سیستم، شرکت توزیع برق مازندران

۲. مدیر امور خدمات کامپیوتر-شرکت توزیع برق مازندران

چکیده

سرمایه اجتماعی به روابط میان انسان‌ها تمرکز دارد روابطی که در تمام لحظات زندگی جریان داشته و رفتار و نگرش آن‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. سازمان‌ها و شرکت‌های گوناگون با ارزیابی سرمایه اجتماعی سروکار دارند به‌طوری‌که نگرستن به تعالی سازمان در چارچوب ساختارهای اجتماعی، راه را برای چشم‌انداز وسیع هموار می‌سازد. لذا تحقیق حاضر با هدف بررسی و ارزیابی مولفه‌های سرمایه اجتماعی کارکنان شرکت توزیع برق مازندران بر موفقیت و توسعه درجهت مسئولیت اجتماعی شرکت توزیع نیروی برق به طراحی پرسشنامه‌ای شامل ۱۲ سوال، جهت سنجش متغیرهای سرمایه اجتماعی در این پژوهش (مسئولیت‌پذیری، همبستگی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، هنجار گرایی) می‌پردازد. پاسخ‌های استخراج شده از پرسشنامه‌ها، با استفاده از نرم‌افزار spss ۱۹ مورد پردازش قرار گرفت. نتایج این تحقیق با تایید فرضیه اصلی ارائه شده حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی کارکنان شرکت توزیع برق مازندران بر موفقیت و توسعه شرکت تاثیر مثبت و معناداری دارد.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار، سرمایه اجتماعی، کارکنان شرکت توزیع برق، مسئولیت‌پذیری اجتماعی.

1. e_saeedian@yahoo.com

2. mnemadij@yahoo.com

خلق ارزش مشترک در حوزه حکمرانی کربن با ارکان دانشگاه، صنعت و حکمران انرژی

سیدعلی میرابوطالبی^(۱)، محمدعلی مانیان^(۲)، سامان قاسمیان^(۳) و محمد خالدی^(۴)

۱. پژوهشگر، واحد پژوهش و فناوری شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۲. پژوهشگر، واحد پژوهش و فناوری شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۳. پژوهشگر، واحد پژوهش و فناوری شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت
۴. رئیس، واحد پژوهش و فناوری شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت

چکیده

مسئولیت اجتماعی مفهومی در ادبیات مدیریتی و جامعه‌شناسی است که بر اساس آن، سازمان‌ها، نهادها یا شرکت‌ها، اقداماتی را در ارتباط با مردم به جهت انتفاع عمومی در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی زندگی انجام می‌دهند. با توجه به هزینه‌بر بودن ایفای نقش مسئولیت اجتماعی در کوتاه مدت، مقاومت‌هایی برای تحقق آن متصور می‌باشد در این میان مفهوم "خلق ارزش مشترک"^{*} به عنوان مفهومی نسبتاً نوین می‌تواند به دستیابی نتایج مطلوب و پایدار در حوزه مسئولیت اجتماعی منجر شود. در ایران، حاکمیت کربن و انرژی با استفاده از ابزارهای سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری خود، با تدوین راهبردی جهت مشارکت ثمربخش بنگاه‌های اقتصادی و دانشگاه‌ها، درصدد آن است که نقاط قوت مشترک را هدف‌گیری نموده و آن‌ها را به هم‌افزایی در جهت پیشبرد اسناد بالادستی، ترغیب و تشویق نماید. شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت کشور که به نمایندگی از وزارت نفت دارای شأنیت حکمرانی در حیطه انرژی است، اقداماتی که از مصادیق بارز خلق ارزش مشترک هستند، در زمینه خرید صرفه‌جویی انرژی داشته است که می‌تواند منجر به سودآوری برای وزارت نفت از محل صرفه‌جویی‌ها و همچنین کاهش انتشار گاز گلخانه‌ای کربن دی اکسید و ارتقاء سلامت عمومی و محیط زیست گردد. در این پژوهش پس از

1. Sali.miraboutalebi8292@gmail.com

2. manian1390@gmail.com

* Creating Shared Value

بیان مفاهیم مسئولیت اجتماعی و خلق ارزش مشترک و تمایزات آن‌ها، حکمرانی انجام شده توسط شرکت، بر مبنای پروژه‌های ماده ۱۲ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر در سه حوزه صنعت، ساختمان و حمل‌ونقل با نگرش خلق ارزش مشترک بررسی و تبیین می‌گردد. پایش این اقدامات به‌وسیله فرآیندهای اندازه‌گیری و صحت‌گذاری، نشان‌دهنده کاهش میزان انتشار کربن از طریق ایفای مسئولیت اجتماعی صنعت نفت می‌باشد. بر اساس نتایج این پژوهش خلق ارزش مشترک بین نهادهای حاکمیتی، نهادهای سرمایه‌گذاری و مجری.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، خلق ارزش مشترک، بهینه‌سازی مصرف سوخت، خرید صرفه‌جویی انرژی، کاهش انتشار، حکمرانی کربن.

بررسی سیاستگذاری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران و جهان

دکتر سینا شیخی^(۱)

۱. پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

چکیده

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیای امروز نقشی مهم در توسعه پایدار جوامع و جبران آسیب‌های کارخانجات و شرکت‌ها به محیط‌زیست و ساختار اجتماعی مناطق محلی دارد. این حوزه که در دنیای امروز به‌صورت ترکیب تکنین و فعالیت داوطلبانه پیش می‌رود در ایران نیز به صورت پراکنده در قوانین مختلف ظهور و بروز داشته است. در گزارش حاضر ضمن بررسی قوانین ایران و جهان در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و چالش‌های این حوزه و ارزیابی این قوانین پیشنهادت سیاستی مختلفی را برای کارآمدسازی بیشتر این حوزه ارائه کرده است. اولین پیشنهاد تجمیع قوانین تا حد امکان در یک قانون و ایجاد متولی واحد رسیدگی به آن در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است تا ضمن کارآمدی بیشتر این حوزه، نظارت بر دستگاه‌های دولتی و شرکت‌ها تسهیل شود. همچنین خلاءهای قانونی مانند شفافیت شرکت‌ها و الزام ایشان به ارائه گزارش در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، حفظ حریم خصوصی مصرف‌کنندگان و تقویت تشکلهای کارگری باید در قانون جدید گنجانده شود. از دیگر موارد ضروری در حوزه سیاستگذاری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها تقویت ضمانت‌های اجرایی قوانین موجود به‌ویژه در حوزه محیط‌زیست، مشوق‌های مالیاتی هدفمند و تهیه آمایش سرزمین برای فعالیت‌های مجاز توسعه‌ای است. در نهایت نیز باید توجه داشت که شرکت‌ها پیش از تاسیس با توجه به ایجاد تغییر در مولفه‌های جمعیتی و امکانات محلی باید ملزم به فراهم آوردن امکانات لازم با توجه به تغییرات حادث در آن مکان بشوند.

واژه‌های کلیدی: سیاستگذاری، قانون، مسئولیت اجتماعی، ایران، جهان.

1. sina.sheikhi@ut.ac.ir

تبیین راهبردهای شرکتی در تقویت و تسهیل مسئولیت اجتماعی کارکنان: کاربست دیدگاه پایین به بالا

شیوا محمد دوست^(۱) و دکتر سیدحسین کاظمی^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی دانشگاه تربیت مدرس

۲. استادیار گروه مدیریت دولتی دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

مسئولیت اجتماعی کارکنان (ESR) به اقدامات داوطلبانه‌ی کارکنان اشاره دارد که به رفاه جامعه یا محیط کمک می‌کند. از این رو این مفهوم جایگاهی محوری در ادبیات مسئولیت اجتماعی شرکت (CSR) به دست آورده است زیرا دیدگاهی از پایین به بالا در مورد مسئولیت اجتماعی شرکت ارائه می‌دهد که رویکرد از بالا به پایین سازمان را تکمیل می‌کند. با این حال رابطه مکملیتی میان این دو مفهوم هنوز به صورت جامع چارچوب‌دهی نشده است. بر همین اساس این مقاله، مروری کلی بر ادبیات مربوط به مسئولیت اجتماعی کارکنان و مسئولیت اجتماعی شرکت از دیدگاه پایین به بالا را انجام داده است تا مشخص کند وظیفه سازمان‌ها در قبال مسئولیت اجتماعی کارکنان چیست و چگونه می‌توانند آن را تقویت کنند. رویکرد پایین به بالا در مسئولیت‌پذیری اجتماعی به این معنا است که تعهدات و عملکرد کارمندان به عنوان عوامل اصلی در جامعه، به شکلی مستقل و فعال ایجاد می‌شود و سپس شرکت از این تلاش‌ها و تصمیمات استفاده می‌کند و آن‌ها را ترویج می‌دهد. بر این اساس در این مطالعه چهار راهبرد اصلی رویکرد پایین به بالا بر اساس مرور ادبیات موجود، به شرح «آگاهی‌بخشی و آموزش کارکنان»، «زمینه‌سازی نقش‌آفرینی مسئولانه کارکنان»، «تعامل و همکاری دوجانبه سازمان و کارکنان» و «بهره‌گیری از سیستم پاداش و تشویق» به عنوان حوزه‌هایی که سازمان‌ها به منظور تقویت و حمایت از رفتارهای مسئولیت‌پذیرانه اجتماعی کارکنان باید در آنها سرمایه‌گذاری کنند، شناسایی و بررسی شده‌اند. این مرور نشان می‌دهد که تمامی این راهبردها و اقدامات بر مسئولیت اجتماعی کارکنان و در نتیجه مسئولیت اجتماعی شرکت اثرگذار خواهند بود. با این حال بر اساس مرور نمی‌توان در خصوص سهم و میزان اثر هر یک از

1. shiva.mohammaddoust@modares.ac.ir

راهبردهای فوق اظهار نظر کرد. بنابراین، یکی از مسیرهای پژوهشی آتی تعیین سهم و نقش هر یک از راهبردهای شناسایی شده است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی کارکنان، دیدگاه پایین-بالا، آموزش کارکنان، تشویق و پاداش.

نگاهی با محوریت محیط زیست، بر سیاست گذاری مسئولیت اجتماعی صنایع در ایران؛ (با نگاه ویژه به صنایع نفت و گاز کشور)

امیرمحمد گلی^(*)

۱. دانشجوی مهندسی طبیعت (گروه احیا مناطق خشک و کوهستانی) دانشگاه تهران

چکیده

امروزه تخریب روزافزون محیط زیست و منابع طبیعی، یک چالش اساسی و مهم در زندگی بشر محسوب می شود. افزایش بحران های زیست محیطی در جهان و پیامدهای بلندمدت ناشی از آن در زندگی انسان ها، باعث شده که اهمیت مباحث مرتبط با محیط زیست و مسائل زیست محیطی افزایش یابد. جامعه شناسان تلاش می کنند تا عوامل مؤثر بر گرایش انسان در حفظ محیط زیست را شناسایی کنند. در این میان، مسئولیت پذیری اجتماعی می تواند تا حدودی از مسائل و مشکلات محیط زیستی بشر بکاهد. لذا امروزه موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت ها، به یکی از رایج ترین موضوعات دانشگاهی و دنیای کسب و کار تبدیل شده است. بر اساس مفهوم مسئولیت پذیری اجتماعی، از آنجایی که سازمان ها نیز مانند اشخاص حقیقی، عضوی از اجتماع به شمار می روند و مانند سایر اعضای جامعه در برابر محیط پیرامون خود مسئولیت دارند، ضروری است که علاوه بر بهبود عملکرد اقتصادی خود، ارتقای استانداردهای زندگی اجتماعی و زیست محیطی افراد جامعه را نیز در دستور کار قرار دهند. ایران که به عنوان چهارمین مالک ذخایر نفتی جهان و دومین مالک ذخایر گازی جهان شناخته می شود، در این بین به شکل محسوس و شدیدی محیط زیست آن در معرض آلودگی های ناشی از صنعت نفت و گاز است. لذا شرکت های نفتی و گازی آن دارای تعهد به گروه های جامعه غیر از سهامداران هستند که فراتر از قانون و قراردادها است. آنها در حیطه حقوق محیط زیستی که بر رعایت استانداردهای زیست محیطی با رویکرد توسعه پایدار تاکید دارد، مسئولیت دارند. به همین دلیل تحقیق پیش رو با هدف بررسی مفاهیم و تاریخچه تئوری مسئولیت اجتماعی،

1. amirmohammadgoli@ut.ac.ir

و همچنین بررسی وضعیت سیاست‌گذاری، جنبه‌های قانونی و چالش‌های مسئولیت اجتماعی صنایع در ایران با محوریت نگاهی محیط‌زیستی توأم با در نظر گرفتن جایگاه ویژه صنایع نفتی و گازی در آن، با روشی تحلیلی و کتابخانه‌ای صورت گرفته.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، محیط‌زیست، شرکت‌های نفتی، نفت و گاز، شرکت‌ها، توسعه پایدار.

وجه مشترک ارتباط با رسانه‌ها و اصول مسئولیت اجتماعی

ابراهیم حبیبی مجنده^(۱) و پروفسور علی اکبر فرهنگی^۲

۱. دانش آموخته دکتری مدیریت رسانه؛ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

۲. استاد تمام گروه مدیریت رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

چکیده

در آغاز قرن بیستم «ارتباط با رسانه‌ها» بعنوان ارتباطی دوسویه میان بنگاه‌های اقتصادی و رسانه‌ها، وارد ساختار ارتباطی سازمان‌ها و شرکت‌ها شد و اکنون به بخشی جدایی‌ناپذیر از فعالیت‌های آن‌ها تبدیل شده‌است. بهره‌گیری از ظرفیت‌های رسانه‌ای با هدف اطلاع‌رسانی و برقراری ارتباط با افراد، گروه‌ها و سازمان‌هایی که فعالیت‌های رسانه‌ای و خبری انجام می‌دهند، موضوع «ارتباط با رسانه‌ها» است. این گونه از ارتباطات، متمرکز بر مدیریت فضاهای تعاملی و سومین رویکرد مدیریت رسانه است. رسانه‌ها ذی‌نفعانی کلیدی و تسهیل‌کننده پاسخ‌گویی، گزارش‌گری و مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها و شرکت‌ها هستند. سازمان‌ها و شرکت‌ها با تکیه بر اصول مسئولیت اجتماعی، اخبار، گزارشات و اطلاعات لازم را فراهم و از طریق ارتباط با رسانه‌ها به مخاطبان خود منعکس می‌کنند. این پژوهش با روش مرور سیستماتیک و تحلیل کیفی شاخص‌های ارتباط با رسانه‌ها را در رویکردهای ارتباطات و اکاوی و از طریق کدگذاری باز، محوری و گزینشی، مقوله‌بندی می‌کند. در نهایت، آن‌ها را در انطباق با اصول مسئولیت اجتماعی شرکتی، مورد بررسی قرار می‌دهد. شاخص‌های پاسخ‌گویی، شفافیت، رفتار اخلاقی، منافع ذی‌نفعان و هنجارهای رفتاری، وجوه مشترک شاخص‌های ارتباط با رسانه‌ها و اصول مسئولیت اجتماعی هستند و بعنوان یافته‌های این پژوهش ارائه می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: ارتباط با رسانه‌ها، مدیریت رسانه، رویکردهای ارتباطات، اصول مسئولیت اجتماعی.

1. e.habibi@iwpcu.ir

2. a.farhang@srbiau.ir

ظرفیت‌های فناوری نانو و نقش شرکت‌ها برای رفع چالش‌های تأمین آب و مدیریت پساب صنایع

سیدعباس موسوی^(۱)، حسام‌الدین حسین‌زاده^(۲)، متین شیرزاد^(۳) و هادی تابانی^(۴)

۱. دانشجوی کارشناسی زیست‌شناسی سلولی و مولکولی، دانشکده علوم و فناوری‌های زیستی، دانشگاه شهید بهشتی
۲. دانشجوی کارشناسی زیست‌شناسی سلولی و مولکولی، دانشکده علوم و فناوری‌های زیستی، دانشگاه شهید بهشتی
۳. دانشجوی کارشناسی شیمی کاربردی، دانشکده علوم شیمی و نفت، دانشگاه شهید بهشتی
۴. دانشیار پژوهشکده علوم پایه کاربردی، گروه زمین‌شناسی محیطی

چکیده

تأمین منابع آب مورد نیاز برای فعالیت‌های انسان با دو چالش اصلی تأمین آب با کمیت مورد نیاز و تأمین آب با کیفیت مناسب مواجه است. از سوی دیگر، ورود کنترل نشده پساب فعالیت‌های انسان به محیط‌زیست، موجب آسیب‌های گسترده به محیط‌زیست در دهه‌های اخیر شده است. شرکت‌ها و صنایع، به‌عنوان یک عامل کلیدی در مصرف آب و تولید پساب، مسئولیتی نسبت به تحمیل این بار به محیط و جامعه دارند که ایفای این مسئولیت می‌تواند پاسخی به چالش‌های تأمین آب، راهی برای جلوگیری از آسیب به محیط‌زیست، و در نتیجه سود خود شرکت در نگاه جامع باشد. فناوری نانو، به‌عنوان شاخه‌ای بین‌رشته‌ای از علوم پایه و مهندسی، به علت ظرفیت بالا برای طراحی سیستم‌های تصفیه آب و پساب، به‌عنوان پاسخ بالقوه برای ارائه راه‌حل‌هایی در جهت حفاظت از محیط‌زیست و رفع چالش‌های تأمین آب با کمیت و کیفیت مطلوب در نظر گرفته می‌شود. در این مقاله با هدف بررسی توانمندی فناوری نانو برای رفع چالش‌های موجود در تأمین آب و مدیریت پساب در حوزه صنعت و نقش شرکت‌ها در اجرای مسئولیت اجتماعی خود در قبال

1. o.sayedabbasmousavi@gmail.com
2. ceodwo@gmail.com
3. mshirzad299@gmail.com
4. h_tabani@sbu.ac.ir

آب و محیط‌زیست، ادبیات موجود در بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۲۳ میلادی مورد تحلیل و بحث قرار گرفته است. نتایج این مطالعه مؤید توانمندی فناوری نانو برای رفع چالش‌ها و ارائه رویکردهای بهینه در مدیریت پساب است. اما دستیابی به نتایج عملی در این حوزه، نیازمند انجام پژوهش‌های عملی گسترده‌تر برای تولید فناوری‌های نانو و همکاری شرکت‌ها در استفاده از این فناوری می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، فناوری نانو، تصفیه آب، محیط‌زیست، توسعه پایدار.

مروری بر سلامت و ایمنی فرآورده‌های آرایشی- بهداشتی با نظر به استانداردهای ملی

زهرا کاظمی زاد^(۱) و ناهید پارسا^(۲)

۱. استادیار پژوهشی پژوهشکده علوم پایه کاربردی جهاددانشگاهی (ACECR)، شیمی آلی
۲. مربی پژوهشی هیأت علمی پژوهشکده علوم پایه کاربردی جهاددانشگاهی (ACECR)، فیزیک

چکیده

صنعت جهانی فرآورده‌های آرایشی بهداشتی و زیبایی یکی از بزرگ‌ترین و پرسودترین صنایع جهان محسوب می‌شود. در داخل کشور نیز هرچند قاجاق انواع آرایشی بهداشتی وجود دارد باز هم این صنعت فعال بود و کارخانه‌های متعددی از سال‌های پیش در این عرصه به تولید و عرضه محصولاتشان پرداخته‌اند.

از این‌رو استاندارد بودن به لحاظ کیفیت، ایمنی و سلامت و داشتن قیمت مناسب محصولات آرایشی، مهمترین مسئولیت اجتماعی کارخانه‌ها و شرکت‌های سازنده انواع مواد آرایشی و بهداشتی به‌شمار می‌رود. همچنین دفع مناسب پساب‌های شیمیایی کارخانه‌ها با رعایت الزامات زیست محیطی نیز مسئولیت اجتماعی دیگر این حوزه از صنعت محسوب می‌گردد. تولیدکنندگان این فرآورده‌ها بایستی یک سیستم مدیریت ریسک کیفیت مواد خام و اطمینان از ایمنی محصولات ایجاد کنند.

در بحث ایمنی و سلامت، تولید همه فرآورده‌های آرایشی بهداشتی با رعایت دقیق استانداردها به گونه‌ای که با هزینه مناسب در اختیار مصرف‌کنندگان قرار گیرد و مشتریان حتی کم درآمد به سوی خرید کالای استاندارد داخلی ترغیب گردند و مصرف اقلام غیر استاندارد و غیربهداشتی کاهش یابد، مد نظر است. این رویکرد البته بایستی با حمایت تصمیم‌سازان عرصه کلان مدیریتی کشور همراه باشد تا در نهایت زمینه‌سازی ارتقای سطح سلامت عمومی صورت پذیرد.

واژه‌های کلیدی: فرآورده آرایشی بهداشتی، استانداردهای ملی، ایمنی، سلامت.

1. kazemizadeh@acecr.ac.ir

2. nahidparsafar@rias.ac.ir

مسئولیت اجتماعی صنعت معدن: شواهدی از اثرات معادن طلای تکاب بر منابع محیطی

راحله هاتفی^(۱)، ثریا احمدی^(۲) و فرهاد اسدیان^(۳)

۱. استادیار پژوهشی، پژوهشکده علوم پایه جهاد دانشگاهی
۲. استادیار پژوهشی، جهاد دانشگاهی سازمان شهید بهشتی
۳. مربی پژوهشی، پژوهشکده علوم پایه جهاد دانشگاهی

چکیده

استفاده از پتانسیل‌های معدنی کشور در راستای توسعه پایدار می‌تواند منجر به اشتغال‌زایی، بهبود شرایط اقتصادی و معیشت و رشد فرهنگی و اجتماعی ساکنین، ایجاد زیرساخت‌های توسعه، گسترش فعالیت‌های صنعتی و تجاری و درآمدزایی می‌شود. درحالی‌که نبود مدیریت صحیح می‌تواند اثرات منفی گسترده‌ای بر جامعه از جمله تصرف زمین‌های منابع طبیعی، جنگل زدایی، مهاجرت نیروی کار محلی، فشار بر خدمات اجتماعی مورد نیاز جامعه محلی و اثرات اجتماعی چون اعتیاد، اختلافات و نزاع‌های قومی و خانوادگی داشته باشد. بنابراین تجزیه و تحلیل اثرات بالقوه یک فعالیت برای محیط زیست و جامعه محلی به منظور توصیه اقدامات لازم جهت دستیابی به اهداف مستقیم و غیرمستقیم توسعه پایدار و کاهش اثرات منفی آن حائز اهمیت می‌باشد. در شمال و شمال غرب شهرستان تکاب دو معدن بزرگ طلای زرشوران و آغ دره قرار دارد که با توجه به شیب توپوگرافی، رواناب معادن طلا از طریق آبراهه به پایین دست جریان یافته و وارد رودخانه ساروق می‌گردد. هدف از این مطالعه بررسی تاثیر این معادن به عنوان پتانسیل آلودگی محیط زیست به آرسنیک و بالطبع تهدید بهداشت جامعه است. در این راستا نمونه برداری از آب سطحی و زیرزمینی، خاک کشاورزی و رسوبات رودخانه‌ای انجام شد و آرسنیک آنها به روش ICP-MS اندازه‌گیری گردید. نتایج کلی حاکی از آلودگی منابع محیطی به عنصر آرسنیک است به‌طوری‌که غلظت آرسنیک از شمال محدوده به سمت مرکز و خروجی حوضه کاهش نشان می‌دهد که با توجه

1. rahele.hatefi@gmail.com
2. soraya.ahmadi@gmail.com
3. farhad.asadian@gmail.com

به موقعیت معادن طلا منشأ اصلی آرسنیک و آلودگی فعالیت‌های معدنکاری بالا دست است. در داخل سایت هر دو معدن تاسیسات تصفیه پساب و سد باطله وجود ندارد. به نظر می‌رسد با توجه به اثرات زیست محیطی متنوع مرتبط با استخراج و استفاده از مواد معدنی و اثرات اجتماعی این معادن بر جوامع محلی به ویژه در حوزه سلامت، معادن منطقه باید با همکاری جوامع، بهره‌برداری پایدار از منابع معدنی را تضمین کنند. در این راستا مسئولیت اجتماعی یک ابزار اصلی است که به معادن مجوز اجتماعی برای فعالیت می‌دهد. از اینرو برای کاهش اثرات مخرب این معادن بر سلامت جامعه محلی باید با توجه به ذی‌نفعان و نیازهای آن‌ها و همچنین شرایط پروژه معدنی، برنامه‌های مسئولیت اجتماعی با تمرکز بر مداخلات در زمینه‌های آموزش و سلامت طراحی و مورد ارزیابی قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: تکاب، معادن زرشوران و آغ دره، مسئولیت اجتماعی، سلامت.

میراث فرهنگی و مسئولیت اجتماعی در طرح‌های مدیریت منابع آب

فرزاد مافی^۱ و بابک شیخ بیکلو اسلام^(*)

۱. مدیر گروه باستان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر، ابهر، ایران؛ مشاور باستان‌شناسی شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران
۲. دکتری باستان‌شناسی، گروه تاریخ و باستان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

توسعه در جهان امروز بر پایه حفظ ثروت‌های اجتماعی و زیست‌محیطی پیش می‌رود تا نیازهای زمان حال را بدون به خطر انداختن امکانات و آسایش نسل‌های آینده برطرف سازد. این طرز نگرش برخاسته از فرهنگ پایداری است که مفهوم توسعه پایدار مبتنی بر سه رکن پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی را شکل داده است. حفظ میراث فرهنگی در توسعه پایدار نقش مهمی دارد، زیرا نه تنها به حفظ هویت فرهنگی، تقویت ملی‌گرایی، پیوند بین نسل‌ها و معنابخشی به حیات اجتماعی کمک می‌کند، بلکه منافع اقتصادی نیز به همراه دارد که می‌تواند جوامع محلی را منتفع سازد. پروژه‌های توسعه‌ای، به‌طور خاص طرح‌های مدیریت منابع آب، مانند احداث سد و شبکه‌های آبرسانی، در صورت بی‌توجهی به میراث فرهنگی، یک تهدید جدی برای این ثروت ملی محسوب می‌شوند که با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی می‌توان تا اندازه زیادی آن را خنثی کرد. این مقاله به بررسی اهمیت مسئولیت‌پذیری اجتماعی در پروژه‌های مدیریت منابع آب به منظور حفاظت از میراث فرهنگی می‌پردازد، زیرا تجارب موجود نشان می‌دهد، عموماً این موضوع در مطالعات اجتماعی مرتبط با طرح‌های مذکور مغفول مانده است.

واژه‌های کلیدی: پایداری، میراث فرهنگی، مسئولیت اجتماعی، مدیریت منابع آب.

1. babak.bagloo@srbiau.ac.ir

تبیین جایگاه اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی در ایجاد سازوکار مسئولیت اجتماعی پایدار (با تمرکز بر بخش صنعت)

اعظم ولایتی^(۱) و فرزین زندی^۲

۱. دکترای جامعه‌شناسی و فعال حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR)

۲. کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران

چکیده

در فضای کنونی کشور با توجه به مسائل و آسیب‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی در سطح جامعه، مسئولیت اجتماعی به عنوان یک محرک و عامل موثر در ایجاد سازوکار مسئولانه توسط بنگاه‌ها و صنایع کشور در حل نابرابری‌های اجتماعی است. در این فضا با توجه به ضرورت پایداری در موضوعات مسئولیت اجتماعی، کارآفرینی اجتماعی با ماهیت متفاوت خود، می‌تواند سازوکاری نوآورانه در مدیریت آسیب‌های اجتماعی و کاستن از نابرابری‌ها اجتماعی ایجاد کند. تبیین جایگاه اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی در ایجاد سازوکار مسئولیت اجتماعی پایدار در صنایع و بنگاه‌های بزرگ مقیاس هدف اصلی بررسی این پژوهش است.

در این بررسی از نظریات و مدل‌کندی و کوپر در سال ۲۰۱۵ استفاده و با روش تحقیق توصیفی و تحلیلی، سعی در تبیین جایگاه اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی و نقش آن در ایجاد سازوکار مسئولیت اجتماعی پایدار با استفاده از نظریات محققین و تجارب نویسندگان در این حوزه شده است.

بررسی موجود نشان می‌دهد که با توجه به سهم ۵۲ درصدی شرکت‌های بزرگ در ارزش افزوده اقتصاد ایران ایجاد اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی به عنوان سازوکار مسئولیت اجتماعی پایدار سازمانی توسط بخش صنایع می‌تواند به عنوان کاتالیزور و کمک‌کننده در حل معضلات اجتماعی مخرب عمل کنند و با سازوکار متفاوت خود در شرایط آتومیک کشور سازوکاری نوآورانه در جهت ایجاد مسئولیت اجتماعی پایدار صنایع برای کشور و کاهش مسائل اجتماعی باشد. نتیجه نهایی حاکی از آن است که: «اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی» نه تنها به عنوان یک استراتژی موفق

1. Velayati.azam@gmail.com

توسعه اقتصادی، به ویژه در مناطقی که بحران‌های اقتصادی را تجربه می‌کنند، بلکه به‌عنوان یک استراتژی برای رفع نابرابری‌ها و کاهش آسیب‌های اجتماعی عمل کند.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، آسیب‌های اجتماعی، مسئولیت اجتماعی پایدار، اکوسیستم کارآفرینی اجتماعی.

مدیریت پسماند در صنعت و معدن با رویکرد مسئولیت اجتماعی

مهدی جلیلی قاضی‌زاده^(۱)

۱. دانشیار گروه فناوری‌های محیط زیست، پژوهشکده علوم محیطی، دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

بر طبق تعریف، مسئولیت اجتماعی شرکتی به مجموعه وظایف و تعهداتی گفته می‌شود که شرکت بایستی در راستای حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند، انجام دهد. مجموعه این فعالیت‌ها پیش‌برنده سود و منفعت اجتماعی بوده و فراتر از منافع سازمان و اصولی است که توسط قانون مشخص شده است. تعهدات اجتماعی شرکت می‌تواند، در چهار گروه محیط‌زیستی، سرمایه انسانی، خیرخواهانه و اخلاقی طبقه‌بندی نمود که در این بین مسئولیت اجتماعی محیط‌زیستی مهم‌تر از موارد دیگر قلمداد شده است. یکی از مهم‌ترین مظاهر مسئولیت اجتماعی محیط‌زیستی صنایع، مدیریت پسماندهای تولیدی در صنایع است. اگرچه بر طبق ماده هفت قانون مدیریت پسماند، مدیریت اجرایی پسماندهای صنعتی می‌بایست توسط خود صنایع انجام شود، اما با توجه به مشخص نبودن مکانیزم‌های اجرایی این تولی‌گری، می‌توان بخشی از فعالیت‌های صنایع و معادن در راستای مدیریت بهینه پسماندهای صنعتی خود را در چارچوب مسئولیت‌های اجتماعی آنها قرار داد. در این گفتار نگارنده سعی دارد با تکیه بر جنبه‌های فنی، قانونی و حقوقی مدیریت پسماندهای صنعتی ضمن مروری بر وضعیت مدیریت پسماند صنعتی در کشور، تجربه‌های موفق در خصوص مدیریت پسماندهای صنعتی در کشور را مرور نموده و با بهره‌گیری از درس‌آموخته‌های مربوطه، نقشه راهی برای مدیریت بهینه پسماندهای صنعتی در کشور ارائه نماید.

واژه‌های کلیدی: مدیریت پسماند، مسئولیت اجتماعی صنایع، حفاظت محیط زیست، پسماندهای صنعتی.

مشکلات و راهکارهای مدیریت آلودگی هوا در مناطق صنعتی با رویکرد مسئولیت اجتماعی

دکتر یوسف رشیدی^(۱)

۱. عضو هیئت علمی پژوهشکده علوم محیطی، دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

فعالیت‌های صنعتی باعث انتشار موادی به اتمسفر می‌شود که به سلامت انسان و محیط زیست آسیب می‌رساند. کشورهای مختلف دنیا قوانینی را برای محدود کردن این انتشارات مضر وضع کرده‌اند. فرایندها و فعالیت‌های صنعتی باعث انتشار مواد خطرناکی مانند ذرات، اکسید نیتروژن، آمونیاک، جیوه و دی اکسید کربن می‌شود. این مواد آب، هوا و خاک را آلوده کرده و به سلامت انسان، محیط زیست و طبیعت آسیب وارد می‌کنند. صنایع نفت و گاز و پتروشیمی، تولید برق، تصفیه و مدیریت ضایعات، پرورش دام یا صنایع سیمان نمونه‌هایی از فعالیت‌های صنعتی هستند که انتشارات خطرناکی را در محیط زیست منتشر می‌کنند. تخلیه آلاینده‌ها به محیط می‌تواند منجر به بیماری‌هایی مانند آسم، برونشیت، سرطان و نارسایی قلبی شود. انتشار گازهای گلخانه‌ای مسئول هزاران مرگ زودرس در هر سال در نظر گرفته می‌شود. در ایران توجه به محیط‌زیست نه تنها به منظور نیل به توسعه پایدار و اجتناب از تکرار تجارب جهانی ناشی از بهره‌برداری‌های غیرمسئولانه از محیط زیست، بلکه با هدف حفظ عدالت بین نسلی مورد توجه است. در این حیطه اگرچه در ایران سابقه قانون‌گذاری به معنای خاص آن از سه دهه تجاوز نمی‌کند، اما طی این دوره قوانین و آیین‌نامه‌های جامعی در خصوص مسائل زیست‌محیطی تصویب و به مورد اجرا گذاشته شده است. به‌طوری که اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب سال ۱۳۵۸، یکی از معتبرترین و مهم‌ترین قوانین اصولی کشور در زمینه حفاظت محیط زیست محسوب می‌شود. بر طبق این اصل حفاظت از محیط‌زیست به‌عنوان

1. y_rashidi@sbu.ac.ir

وظیفه‌های عمومی تلقی شده و فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران ملازمه پیدا کند ممنوع است. برای ارزیابی اینکه آیا واحدهای مستقر در منطقه، مدیریت زیست محیطی را به طرز مناسبی انجام می‌دهند یا خیر، لازم است تا به‌طور روشنی مشخص گردد که چه سیستم‌های پایشی باید استفاده شود، چه شاخص‌ها و به چه نحوی باید پایش شوند، و نتایج پایش چگونه باید تحلیل و گزارش‌دهی گردند. یکی از ارکان مهم تدوین برنامه مدیریت محیط زیست تعیین منابع و شدت آلاینده‌های خروجی از واحدهای عملیاتی است که باید به صورت کمی مشخص گردد. بمنظور تحقق ساختار مدیریتی برای یک منطقه، مدیریت منطقه باید اطلاعاتی درباره منبع و حجم آلاینده‌های زیست‌محیطی داشته باشد تا کارآمدی عوامل عملیاتی را برآورد نماید. اصول کنترل انتشار کل شامل شناسایی ارتباط بین منبع انتشار آلودگی مورد نظر و کیفیت هوای محیط، مشخص کردن دورنمای دستیابی به استاندارد کیفیت هوا و تنظیم منابع انتشار باشد. بنابراین، لازم است ارتباط بین منابع انتشار آلودگی مورد نظر و کیفیت هوای محیط به روشی علمی و منطقی مشخص گردد. قوانین بایستی از صنایع بزرگ بخواهد که عملکرد زیست‌محیطی خود را گزارش و نظارت کنند و برای کنترل انتشار آلاینده‌های خود تلاش کنند. مقادیر حد انتشار برای مواد آلاینده منتشر شده توسط صنایع بر اساس بهترین تکنیک‌های موجود (BAT) تعریف می‌شود. سازمان حفاظت محیط زیست بایستی اطلاعات مربوط به مجوزها و درخواست‌های ایجاد صنایع، نتایج سنجش‌ها و نظارت آلودگی صنایع را در اختیار عموم مردم قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: حفاظت محیط زیست، مسئولیت اجتماعی صنایع، پایش آلاینده‌ها، مدیریت و کنترل آلاینده‌های هوا.

ضرورت بهره‌گیری صنایع از نتایج مطالعات اجتماعی در تعریف پروژه‌های مسئولیت اجتماعی

اردشیر گراوند^(۱)

۱. کارشناس مسائل اجتماعی و مدیرعامل تشکل غیردولتی نقش‌اندیشه

چکیده

نظام اجتماعی در هر جامعه به عنوان یک کلیت به هم پیوسته، شریطی را ایجاد می‌کند تا مردمان آن حوزه اجتماعی زیست همگن، امن و آرامی داشته باشند. این مهم زمانی اتفاق می‌افتد که طی سالیان طولانی سبکی از زندگی شامل فعالیت، نوع کار و شغل، شیوه‌ای از معیشت، الگوی از آداب، رسوم و عقاید، مدلی از نوع پوشش و لباس، انواع و ترکیباتی از غذا و حتی شیوه تعاملات انسانی و سازوکار مدیریت محیط زیست شکل گرفته است. این محیط رفتار افراد جامعه را برای همدیگر قابل پیش‌بینی می‌کند و تعاملات انسانی آسان می‌گردد. در این نظام اجتماعی، مدیریت توزیع شده‌ای مخصوص به خود دارد همان‌گونه که کنترل اجتماعی توزیع شده‌ای برای تضمین سلامت جامعه دارد. ورود عناصر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جدید به این جوامع همواره به اندازه‌ای بطنی بوده است که نتوانسته در ساختارهای قابل پیش‌بینی اخلاقی ایجاد کند. اگر عنصری خارج از قواعد اجتماعی به جامعه وارد شود آنچنان با واکنش روبرو می‌شود که مجبور است یا خود را اصلاح کند یا دچار تنبیهات جامعه شود. به خاطر این سیستم تنبیهی و تشویقی بوده در بسیاری از جوامع، قرن‌ها خودکنترلی خاصی وجود داشته است که انسانها توانسته‌اند با هم زندگی کنند. این سیستم نظارت و پذیرش نظام اجتماعی تا زمانی است که عنصر وارد شده به ساختار اقتصادی و اجتماعی برای جامعه میزبان، قابلیت مدیریت و هضم را داشته باشد. اما زمانی که عنصر وارد شده به نظام اجتماعی به حدی بزرگ و یا غیر متجانس با عناصر فرهنگی و اجتماعی باشد که توان مدیریت و تلفیق آن با وضع ساختارهای اجتماعی وجود نداشته باشد

1. ma-jalili@sbu.ac.ir

جامعه دچار تنش شده و قطعاً عوارض متعدد برای جامعه میزبان و عناصر مهمان خواهد داشت. تشخیص ویژگی جامعه و ابعاد اثر حضور مهمان، بسیار پیچیده و نیازمند شناخت دقیق ویژگی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مردم شناختی جامعه میزبان از یک سو و مختصات عنصر مهمان از سوی دیگر است و نهایتاً شناخت پیامد همنشینی این دو مهمان و میزبان بر همدیگر نیز بسیار مهم است. حضور صنایع نفت، گاز و پتروشیمی در هر منطقه از کشور ایران، باعث تنش اجتماعی و فرهنگی می‌شود. این مهم بخاطر ویژگی عمومی مناطق مختلف ایران است که معیشت آنها بر محور کشاورزی و دامداری شکل گرفته است. این سبک از معیشت بخاطر خرده مالکی و عدم توجه اقتصادی فعالیت‌های کشاورزی و دامداری اندازه و ابعادی از زندگی روزمره را ایجاد کرده است که می‌توان آنها را جوامع فقیر و یا محروم تلقی کرد. این جوامع در رویایی با صنایع سنگینی مانند نفت و گاز و پتروشیمی دچار تنش‌های مختلف می‌شوند که همان تنش‌ها انواع تعارض را ایجاد می‌کند که گاه ده‌ها سال پایدار می‌مانند. پیش‌بینی و پیشگیری این شرایط، مسئولیت سه گروه از ذینفعان را سنگین می‌کند. نخبگان بومی و محلی، دستگاه‌های اجرایی دولتی و عمومی و صنایعی که قصد استقرار در منطقه را دارند. تشخیص اثرات استقرار صنایع نیازمند مطالعات گسترده است تا منجر به تشخیص عوارض اجتماعی و فرهنگی اثرات حضور صنعت در جامعه محلی شود. این نوع مطالعات که معطوف به تهیه برنامه اقدام می‌شوند، وضع مسئولیت اجتماعی هر یک از بازیگران را روشن می‌کند. روشن شدن وظیفه معطوف به مسئولیت هر یک از بازیگران باعث پیشگیری از عوارض اجتماعی و فرهنگی حضور صنایع خواهد شد و در بسیاری از موارد امکان توسعه محلی مبتنی بر نیازهای جدید اتفاق خواهد افتاد. برنامه مبتنی بر مطالعه باعث تقسیم کار و وظیفه می‌شود و فشارهای غیر قانونی و غیراخلاقی افراد و نهادهای محلی را خنثی و حداقل مشارکت و رضایت مردمی را محقق می‌کند. مادامی که مسئولیت اجتماعی صنایع به این شکل نباشد امیدی به سلامت نظام اجتماعی و کاهش منازعات محلی وجود ندارد. در حال منازعات اجتماعی و فرهنگی، توقعات بی‌دلیل در سراسر مناطق تحت تاثیر نفت و گاز و صنایع وابسته وجود دارد و منابع مالی مربوط به مسئولیت اجتماعی هم در حال خرج کردن است، اما به این دلیل که مداخلات اجتماعی صنایع بر اساس برنامه اقدام منتج از مطالعات علمی انجام نمی‌شود، مسایل اجتماعی همچنان باقی و پیچیده‌تر، منابع مالی به صورت انباشتی در حال خرج کردن و فساد مالی هر روز بیشتر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی اثرات اجتماعی، مطالعات اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، صنعت نفت.

مسئولیت‌های اجتماعی مبتنی بر استفاده پایدار از منابع

سیده سمیه رضوی^(۱)

۱. عضو کمیسیون تدوین استاندارد ملی مسئولیت اجتماعی و خیر همگانی و مشاور مسئولیت اجتماعی و پایداری

چکیده

از آنجایی که توسعه بدون چشم‌اندازهای اجتماعی، فرهنگی و محیط زیستی می‌تواند در هر جامعه‌ای چالش ساز باشد تجربه بسیاری از کشورها همانند هند، مالزی، چین و همچنین کشورهای اتحادیه اروپا، در کنار سایر تجارب منطقه‌ای و جهانی نشان می‌دهد که به منظور دستیابی به رفاه و یک توسعه عدالت محور متناسب در سطح جامعه، اهتمام به نقش و مسئولیت‌های بنگاه‌های اقتصادی کوچک، متوسط و بزرگ در کنار سازمان‌های عمومی دولتی و غیر ضروری است. امروزه برخلاف گذشته، دولت‌ها تنها بازیگران بلا منازع زندگی شهروندان نیستند و شرکت‌های بزرگ با گردش مالی گاه گسترده‌تر از یک حکومت، نقشی اساسی در زندگی جمعی انسان‌ها برعهده دارند. به منظور مبارزه با ریشه‌ای با مشکلات پیچیده امروز همچنین دیگر نمی‌توان تنها بر تعهدات قانونی شهروندان اکتفا نمود. ما برای اینکه جهانی عادلانه‌تر همراه با یک زندگی با کیفیت برای همگان داشته باشیم، باید مسئولیت‌های خود را به گونه‌ای ایفا نماییم که با کاستن از آسیب‌ها، بهترین نتایج را به همراه داشته باشد. ایفای مسئولیت اجتماعی در بازار رقابتی امروز، شهری منحصر به فرد برای شرکت‌ها به ارمغان می‌آورد و سبب می‌شود فعالیت‌های اقتصادی شرکت با کمترین چالش‌ها و موانع روبه‌رو باشد. مهم‌تر از این همه چشم‌انداز سودانگاران به مسئولیت اجتماعی، درک این امر مهم است که داشتن یک زندگی با کیفیت، امن و روبه‌رو رشد در گرو یک توسعه متوازن در تمامی بخش‌های جامعه است. تلاش برای دستیابی به چنین دستاوری تنها یک انتخاب داوطلبانه نیست، بلکه مسئولیت

1. Som.razavi@ yahoo.com

همگانی است. امروزه بنگاه‌های اقتصادی و شرکت‌ها از طذیق خود اظهاری و خود ناظری، بر محور استانداردهای ملی و بین‌المللی تلاش می‌کنند که در مسیر توسعه پایدار فعالیت کنند و بین سود و منافع اقتصادی خود و منافع عمومی جامعه، تعادل ایجاد کنند. این شیوه پیگیری و تحقق مسئولیت اجتماعی، به دلیل تجرب مدیریت و اجرایی که بنگاه‌ها از آن برخوردارند، می‌تواند شاخص‌ها و الگو معیارها به بهترین شکل شناسایی و بیان نماید. با چنین رویکردی، خود اظهاری و خود ناظری بنگاه‌های اقتصادی تنها به معنای نظارت بر عملکردها نخواهد بود بلکه فرایندی است که آغاز تدوین شاخص‌ها تا اجرا و پیگیری چرایی عدم تحقق اهداف مسئولیت اجتماعی را در بر می‌گیرد. جامعه با انبوهی از چالش‌های محیط‌زیستی از جمله کاهش منابع طبیعی، ایجاد آلودگی، تغییرات آب و هوایی، تخریب زیست‌گاه‌ها، از بین رفتن گونه‌ها، فروپاشی زیست‌بوم‌ها و افت کیفیت سکونت‌گاه‌های شهری و روستایی مواجه شده است. رشد جمعیت جهان و افزایش مصرف، امنیت بشر، سلامت و رفاه اجتماعی را بیش از پیش تهدید می‌کند. از این‌رو، شناسایی راه‌حلهایی به منظور کاهش و حذف الگوهای ناپایدار تولید و مصرف و هم چنین اطمینان از پایداری منابع مصرفی توسط هر نفر ضرورت می‌یابد. به منظور اطمینان از در دسترس بودن منابع در آینده، رویه‌های کنونی مصرف و تولید باید تغییر کنند، تا هماهنگ با ظرفیت‌های موجود کره زمین عمل کنند. استفاده پایدار از منابع بدین معنی است که نرخ استفاده، کمتر یا مساوی با نرخ تجدیدپذیری طبیعی آنها باشد. در استاندارد ملی مسئولیت اجتماعی به شرکت‌ها و سازمان‌ها توصیه می‌شود که با استفاده مسئولانه از الکتریسته، سوخت فسیلی، فلزات و مواد معدنی خام و پردازش‌شده (فرآوری‌شده)، زمین، آب و ترکیب یا جایگزینی منابع تجدیدناپذیر با منابع تجدیدپذیر به سمت منابع پایدار گام بردارد. به عنوان مثال با استفاده از فناوری‌های نوآورانه. بنابراین در این استاندارد راهبردهایی برای برآورده کردن نیاز انسان‌ها از طریق بهره‌برداری از منابع با سازگاری بیشتر و آلودگی و پسماند کمتر به کار گرفته می‌شوند. بنابراین ضروری است که بیشتر بر بهبود و رشد منابع در مبدا تمرکز شود تا بر فرایند یا فعالیت‌های نهایی. توصیه استاندارد به تولید پاک و ایمن و سازگار با محیط زیست است که شامل: بهبود فعالیت‌های نگهداری، بهسازی (ارتقا) یا معرفی فرایندها و نوآوری‌های جدید و فناوری‌های سازگار با محیط زیست، کاهش استفاده از مواد و انرژی، استفاده از انرژی تجدیدپذیر، بهینه‌سازی مصرف آب، حذف یا مدیریت ایمن مواد و پسماند سمی و خطرناک و بهبود طراحی محصول یا خدمات.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، انرژی پایدار، استفاده بهینه از منابع، نوآوری پایدار.

همجواری مسئولانه صنایع با محیط پیرامونی

علی ربانی^(۱)

۱. کارشناس حوزه اجتماعی و رییس امور بهره‌وری شرکت ملی صنایع پتروشیمی

چکیده

مفهوم مسئولیت اجتماعی یکی از مفاهیمی است که در دو دهه گذشته وارد ادبیات مدیریتی کشور ما شده است. اگر به سوابق و تاریخ خلق این مفهوم بپردازیم مشخص می‌شود که ورود این مفهوم به ادبیات مدیریتی دنیا به کمتر از نیم قرن گذشته بر می‌گردد. در مفاهیم دینی و مذهبی ما مسلمانان این مفهوم در بعد فردی به اشکال مختلف ذکر شده است از انفاق و دستگیری از محرومین گرفته تا توجه به حال همسایگان. با توجه به ترجمه CSR به مسئولیت اجتماعی شرکتی و تعریفی که از مفهوم اجتماعی در نزد مدیران اجرایی کشور شده است. تمرکزها به موضوعات فرهنگی و حداکثر در ایجاد زیرساخت‌های عمرانی بدون رعایت اولویت‌ها سوق داده شده است، که انتظار می‌رود با توجه به دو استاندارد ایزو ۲۶۰۰۰ و GRI ۲۰۲۱ و همچنین تدوین و ابلاغ استاندارد مسئولیت اجتماعی و خیر همگانی در کشور، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی نزد تمامی گروه‌های ذینفع به یک تعریف واحد برسد تا زمینه عبور از این مفهوم به سمت پایداری و توسعه پایدار فراهم شود. از نظر نگارنده مسئولیت اجتماعی شرکتها، راهکار مدیریتی است که از طریق آن شرکت به توازن در ابعاد اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و بخش پیمان کارکنان دست می‌یابد و انتظارات مشروح کلیه گروه‌های ذینفع را تأمین می‌کند به عبارت دیگر، علاوه بر سودآوری شرکت، سودآوری جامعه را تضمین می‌کند. شرکت‌هایی بیشترین ارزش را از مسئولیت اجتماعی کسب می‌کنند که نگرشی فراتر از یک فعالیت اضافی و یا جداگانه از کسب و کار خود به مسئولیت اجتماعی دارند. این شرکت‌ها، اقدام‌ها و فعالیت مسئولیت اجتماعی شرکت را در کسب و کار خود نهادینه نموده

1. rabbani131@gmail.com

و با فعالیت‌های اصلی شرکت، همسویی و یکپارچگی استراتژیک ایجاد می‌نمایند. بررسی انجام شده در شرکت‌های فعال در بخش‌های مختلف، به ویژه در صنعت پتروشیمی حکایت از عدم انجام مطالعات اجتماعی در اکثر مجوزهای صادره دارد و محدوده مطالعات انجام شده با توجه به بازخوردهای منفی جوامع محلی در زمان صدور مجوز نیز، به اجرای پروژه‌های مورد توافق با جوامع محلی (منطقه آزاد مکران) قبل و همزمان با اجرای پروژه منتج نشده است. برای اینکه شرکت‌ها و صنایع فعال و در حال ایجاد در مناطق مختلف بتوانند به یک همجواری برد برد با جامعه محلی دست یابند نیازمند توجه کامل به این مفهوم و لحاظ نمودن ابعاد اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و رفاه کارکنان صنعت خود در محیط تحت تاثیر می‌باشند تا بدین طریق ضمن حفظ نقاط قوت جامعه میزبان، در رفع و کاهش نقاط قابل بهبود آن محیط اهتمام ورزند و پیش شرط این مهم، توجه به اثرات منفی صنعت مورد فعالیت بر محیط پیرامونی می‌باشد تا بدین طریق با تعریف پروژه‌های بهبود، فرایندی مناسب، نسبت به کاهش اثرات منفی صنعت مورد فعالیت در محیط میزبان منتج گردد. صنایع و شرکت‌هایی که به پایداری صنعت و شرکت می‌اندیشند، انجام مطالعات اجتماعی و محیط‌زیستی در محیط‌های مورد فعالیت را بعنوان یک رویکرد استراتژیک تعریف می‌نمایند تا ضمن شناسایی تاثیرات اقدام، نسبت به اولویت قرار دادن کاهش اثرات منفی صنعت بر محیط میزبان اهتمام ورزیده و افزایش نقاط قوت محیط متاثر را با همکاری همه گروه‌های ذینفع و تقسیم کار مسئولانه بین جامعه محلی و نخبگان، مسئولان دستگاه‌های اجرایی با مشارکت صنعت یا شرکت، در دستور کار قرار دهند تا بعنوان یک صنعت یا شرکت الگو بتوانند با همجواری مسئولانه با محیط پیرامونی به پایداری دست یابند.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکتی، پایداری، همجواری مسئولانه، ISO26000، GRI، 2018، ارزیابی تاثیرات، مطالعات اجتماعی.

صنعت بر فراز سنت؛ یا در برابر آن: درس‌آموخته‌هایی برای مسئولیت اجتماعی

کاوه فرهادی^(۱)

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

چکیده

شاید سخن آغازین کتاب «صنعت بر فراز سنت؛ یا در برابر آن» نوشته استاد مرتضی فرهادی در فصل نخست آن «راه‌ها و چاه‌ها و چاره‌ها؛ دوگانگی و چندگانگی فرهنگی و نظام سوداگری در غرب، توسعه و تکنولوژی و تبعات آن» مهترین چراغ آشنایی با این اثر باشد. آنجا که به چند موضوع مهم در پیوند با تکنولوژی و صنعت از جمله دوگانگی و دوگانگی فرهنگی غربی می‌پردازد. نویسنده کتاب صنعت بر فراز سنت یا در برابر آن برخلاف جریان‌های غالب که تصویری یک‌پارچه از فرهنگ و تمدن غربی دارند، هرگز چنین نمی‌اندیشد و معتقد به چندلایگی فرهنگ و تمدن غربی است. بحث دیگر این فصل مربوط به تفاوتی است که نویسنده کتاب میان «نیاز» و «خواسته» قائل است و توضیحات خواندنی که در نقد طبقه‌بندی نیازهای «جان‌کیج» ارائه می‌دهد. این اثر زمانی خواندنی‌تر می‌گردد که نظریات مختلفی پیرامون تکنولوژی و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن یکجا جمع می‌آید و در پایان نیز نویسنده نظرات خود را بیان می‌دارد و چنین می‌نویسد: «تکنولوژی امروزه ابزاری است که به شکل غالب در دست بخش مسلط جامعه جهانی بوده و از جانب این بخش هدایت و برنامه‌ریزی می‌شود و به شکل پیوسته با منافع این اقلیت قدرتمند سازگار و همخوان می‌گردد و به ویژه در پانصدسال گذشته در دست جوامع سوداگری استعماری، هدف و جهتی کاملاً سلطه‌گرانه یافته است، پس علت‌العلل وضعیت فناوری را، نه فقط در ذات تکنولوژی، بلکه در جوهری جامعه‌ای باید جستجو کرد که این تکنولوژی در آن پدیدار گشته و بالیده و تثبیت و تربیت و تسخیر شده است. ابزارها و ماشین‌ها

1. Farhadi.kaveh@gmail.com

همچون علم و هنر و فلسفه اگر آینده‌ی تمام‌نمای جامعه‌ی زادگاه خویش نباشند، حداقل کاریکاتور و تصویری از آینده‌ی دق آن می‌باشند. مقصر دانستن تکنولوژی و ماهیت تکنولوژی بدون توجه به ماهیت جامعه‌ی آفریننده‌ی آن، نوعی تبریله‌ی ضمنی و استعاره‌ی قدرتهای حاکم جهانی آن می‌باشد و محاکمه‌ی چماق به جای چماق‌دار! و چماق‌زن است و اگرچه امکان دارد نفس داشتن چماق هم وسوسه‌کننده باشد... در جامعه‌ی تقسیم شده، تکنولوژی بیش از آنکه به سود اکثریت زیرسلطه باشد، همساز با منافع اقلیت در قدرت است. تأثیرات سوئی که برخی جامعه‌شناسان و اندیشه‌ورزان و فلاسفه از تکنولوژی فهمیده‌اند غالباً از اینجا ناشی شده است نه از نفس تکنولوژی، این تأثیرات با تمام اهمیتی که دارند، نمی‌توانند جایگزین تأثیرات جامعه‌ی استیلاگر و قدرتهای پنهان و آشکار فرماندهی و رهبری و سیاست‌گذاری‌های منفعت‌طلبانه‌ی آگاهانه و ناخودآگاهانه‌ی رقابتی و فردگرایانه‌ی افراطی در این زمینه شوند». تقدم میدان بر نظریه در پژوهش‌های درباره‌ی ایران پیشینه‌ای طولانی‌تر دارد و تا حد اطلاع نگارنده به دهه‌ی بیست خورشیدی بازمی‌گردد. این رویکرد تنها به علوم اجتماعی محدود نمی‌شود و آن را می‌توان در مطالعات تاریخی کسانی چون محمدابراهیم باستانی پاریزی و ایرج افشار پی گرفت. از اواسط دهه‌ی بیست خورشیدی بود که جلال آل احمد پژوهش برای نگارش تئنگاری «اورازان» را آغاز کرد، کتابی که در سال ۱۳۳۳ منتشر شد. مقارن با همان ایام-اواسط دهه‌سی خورشیدی- ایرج افشار نیز نخستین سفر تحقیقاتی خود را با همراهی ابراهیم پورداوود آغاز کرد، و سفرنامه‌ی آن را سالی بعد به چاپ رساند. سفرنامه‌ای که مورد عنایت و استقبال صاحب‌نظرانی چون محمدعلی جمال‌زاده قرار گرفت. اهمیت یافتن مطالعات روستایی و عشایری و پرداختن نویسندگان و روشنفکرانی چون آل احمد و ساعدی به این حوزه را می‌توان واکنشی در برابر سیاست‌های اقتصادی وقت و انجام برنامه‌های نوسازی از بالا که توسط اصل چهار ترومن و اصلاحات ارضی صورت می‌گرفت، دانست. این حوزه‌ی پژوهشی با شکل‌گیری گروه‌های مطالعات روستایی و عشایری در موسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، با همت پژوهشگرانی چون نادر افشارنادر، خسرو خسروی، علی‌اکبر نیک‌خلق و جواد صفی‌نژاد پی‌گرفته شد. زمینه‌ی مرتضی‌فرهادی در گسترده‌ترین پروژه‌ی تحقیقاتی‌اش «یارگیری» و «مشارکت» در ارتباط و ادامه‌ی این سنت قرار می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار، فرهنگ یاریگری، مسئولیت اجتماعی، صنعت.

نگاه اجمالی بر روند تحولات مسئولیت اجتماعی شرکت در صنعت نفت ایران

محسن انصاری^(۱)

۱. کارشناس ارشد مسئولیت اجتماعی صنعت نفت

چکیده

توجه به محیط پیرامون و مسئولیت اجتماعی شرکتی از دیرباز در صنعت نفت ایران در سرفلحه برنامه‌ها و اقدامات بوده است. بررسی سیر تحول تاریخی موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی در صنعت نفت نشان از سه دوره متمایز می‌دهد که این دوره‌ها همسو با روند تحول مفهومی موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی در سطح مجامع علمی بوده است. مسئولیت اجتماعی شرکتی برخلاف دوره‌های پیشین که صرفاً در اقدامات حمایتی از جامعه و فعالیت‌های خیریه‌ای و بشر دوستانه خلاصه می‌شد اکنون به سمت ابزاری جهت تحقق توسعه پایدار معطوف شده است. در کنار این تحول مفهومی، ساختارهای متمایزی نیز در صنعت نفت در دوره‌های مختلف شکل گرفته است که می‌توان از شرکت عملیات غیر صنعتی با هدف حمایت از کارکنان صنعت نفت و خانواده‌هایشان در گذشته تا کمیته‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با رویکرد توسعه پایدار محلی در دوره کنونی نام برد. صنعت نفت همانطور که رقم زننده بسیاری از اولین‌ها در سطح کشور بوده است در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز از اولین وزارتخانه‌هایی است که نظامنامه مسئولیت اجتماعی شرکتی خود را تدوین و ابلاغ نموده است. نظامنامه مسئولیت اجتماعی صنعت نفت با رویکردی مشارکتی توجه به ذینفعان را در سرفلحه اهداف خود قرار داده است و به موضوعات اساسی اولویت‌داری همچون توانمندسازی ساکنان جوامع محلی به منظور کسب ارتقاء مهارت‌های کار و زندگی، تقویت زنجیره تامین تدارکات محلی صنعت نفت، اشتغال‌زایی و معیشت پایدار محلی، بهره‌گیری از ظرفیت سمن‌های فعال در حوزه‌های اجتماعی،

1. Mohsenansari2003@yahoo.com

فرهنگی و محیط زیستی در طراحی و اجرای برنامه‌های مسئولیت اجتماعی صنعت نفت، ترویج فرهنگ مصرف بهینه و پایدار از منابع و انرژی از طریق آموزش، مهارت افزایی و نوآوری در بین کارکنان و جامعه و همچنین بهبود شرایط کار و زندگی کارکنان و حمایت اجتماعی از خانواده‌های آنان پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکتی-صنعت نفت-نظامنامه مسئولیت اجتماعی صنعت نفت.

نقش مسئولیت اجتماعی در رونق کسب و کارها و تداوم ژبنایی سرزمین

محمد درویش^(۱)

۱. کنشگر محیط زیستی و رئیس کمیته محیط زیست در کرسی سلامت اجتماعی یونسکو

چکیده

کنشگران و متخصصان محیط‌زیست در پی تاب‌آوری و تثبیت ژبنایی طبیعت هستند. نیک می‌دانند که لازمه دستیابی به یک ژبنایی پایدار از مسیر حالِ خوبِ همه زیست‌مندان ساکن در یک سرزمین، به‌ویژه انسان‌ها می‌گذرد. بنابراین، آشکار است که نمی‌خواهیم به مدد محروم کردنِ آدم‌ها از مواهب یک زندگی باکیفیت و مرفه، به تاب‌آوری و عدالت زیستی برسیم. بر این باوریم که هر قدر مردم مرفه‌تر باشند و کمتر درگیر غم نان و مسکن باشند، می‌توانند وقت بیشتری را به ارتقای دانایی فردی و کمک به یک حکمت و معرفت ملی و جهانی مصروف کنند. امتداد چنین خردی، طبیعی است که مفاهیم و ارزش‌هایی چون بیوکراسی-زیست‌سالاری-برکت در کسب و کار و حق آیندگان برای برخورداری از کیفیتی درخور از زندگی را بیشتر به رسمیت می‌شناسد.

کوتاه سخن آنکه هر قدر تلاش کنیم تا در قالب مسئولیت‌های اجتماعی، به رونق کسب و کارهایی کمک کنیم که به جای تصاحب سود بیشتر در اندیشه برکت افزون‌تر باشند، پایداری در توسعه، همدلی و وفاق، تاب‌آوری و ژبنایی واقعی را ژرف‌تر و ماندگارتر در آغوش خواهیم کشید.

واژه‌های کلیدی: حفاظت محیط زیست، ژبنایی پایدار، مسئولیت اجتماعی، زیست‌سالاری.

رسانه مسئولیت اجتماعی

مجلس شورای اسلامی

